

Explaining the Visual Management Process of the Historical Urban Landscape with an Emphasis on Environmental Affordances

Case Study: Zandiyeh Area of Shiraz

Hajar Asadpour - Department of Urban Planning, Faculty of Architecture & Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Mahmoud Ghalehnoee¹ - Department of Urban Planning, Faculty of Architecture & Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Armin Bahramian - Department of Architecture, Faculty of Architecture & Urban Planning, Art University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Received: 31 October 2023

Accepted: 24 February 2024

Highlights

- The characteristics of the urban landscape, both objective and subjective, encompass perceptual and cognitive components.
- The historic urban landscape, as an objective–subjective phenomenon, reflects the meaningful connection between historical imagery and user perception. Given the large-scale nature of visual management in urban landscapes, coordination with local-level policies is essential.
- The current condition of Shiraz's historic fabric reveals three key categories of issues: design and planning challenges, management challenges, and challenges in contextual understanding.
- Within the visual management process, the stages of “formulating visual protection goals” and “organizing the landscape” are currently at the weakest levels and should be prioritized for intervention.

Extended abstract

Introduction:

The crisis of distorted and illegible urban landscapes in contemporary cities stems from rapid urban development coupled with neglect of perceptual dimensions in urban planning. This challenge is particularly evident in many Iranian cities, where historic urban areas have undergone extensive demolition and reconstruction, often lacking sensitivity to their visual identity (Mahmoudzadeh & Saheli, 2019; Roustaei & Nazeri, 2019). In this context, the implementation of a visual management model is essential. Such a model can improve the conditions of historic urban landscapes by evaluating and guiding restoration plans before execution, reducing the likelihood of visual degradation.

Given its historical significance and its role in forming urban identity and supporting the local economy, Shiraz requires special attention. Through the application of visual management strategies, it is possible to address perceptual deficiencies, allowing users to develop deeper visual and emotional connections with historical spaces. The research aims to address the following questions:

1. What are the components and steps of the visual management process for historic urban landscapes in Shiraz?
2. Which stages should be prioritized when managing Shiraz's historic landscape?
3. From the perspective of experts, which aspects of environmental affordances (with emphasis on framing) are most critical in the Zandiyeh District?

¹ Corresponding author: m.ghalehnoee@aui.ac.ir

Theoretical Framework:

According to Bell (2008, 2019), landscape is a process occurring between physical and non-physical realms, forming an objective–subjective phenomenon. Landscape emerges from the interaction between humans and their environment, shaped by a meaningful relationship between the observer and the place (Mansouri et al., 2021). Within this framework, visual management focuses on organizing urban landscapes and offers structured criteria for evaluating their visual conditions.

This model serves to monitor visual coherence, strengthen visual identity, and enhance the relationship between symbolic elements, visual attractions, and public spaces (Pourjafar et al., 2009). A major obstacle in achieving effective visual management is the limited understanding of human-scale needs and environmental affordances by designers. These affordances can be categorized as “perceptual” and “cognitive,” or “overt” and “hidden,” depending on the level of user awareness and engagement.

Methodology:

This study employs an applied and analytical research approach using a combination of qualitative and quantitative methods. The Delphi technique was used to identify and prioritize the stages of visual management with input from experts in urban design, planning, and landscape architecture. The relative importance of each stage in the context of Shiraz was evaluated using the Friedman test.

The case study focuses on the Zandiyeh District of Shiraz, analyzed using the “Photo Grid” technique to examine visual framing and affordances. A visual questionnaire was distributed to 40 experts through snowball sampling, capturing expert assessments of environmental and perceptual affordances within different spatial networks of the area.

Results and Discussion:

The visual management process for historic urban landscapes includes seven stages:

1. Assessing the current situation
2. Identifying the needs of the landscape
3. Setting a visual framework
4. Formulating visual conservation goals
5. Planning the landscape
6. Organizing the landscape
7. Analysis and evaluation

Experts rated the first two stages—“assessing the current situation” and “identifying needs”—at an average of 2.65, indicating a moderate condition. However, the later stages were evaluated as weak or very weak: “setting a framework” (2.45), “planning” (2.35), “analysis and evaluation” (2.28), “formulating goals” (2.25), and “organizing the landscape” (2.23). These findings indicate systemic weaknesses across the visual management process.

Three primary areas of challenge were identified:

- Design and Planning Issues: fragmented spatial structure, lack of visual hierarchy
- Management Issues: limited coordination among institutions, absence of visual strategies
- Contextual Understanding: insufficient recognition of historical continuity and symbolic meaning

Conclusion:

For successful visual management of historic urban landscapes, the use of techniques like “Photo Grid” during the framing phase enables a more precise understanding of visual and environmental affordances. This research moves from general analysis to detailed contextual evaluation, offering practical insights for future interventions.

The results show that Zones 1 and 5 (especially near the Vakil Mosque and Bath) achieved the highest scores in environmental friendliness and imaginability. In contrast, Zone 2 (Divankhaneh area) received the lowest rating due to neglect, visual isolation, and poor readability. Zone 3 also requires attention, as it ranked second in terms of needed improvement. These findings can guide urban policymakers and designers in prioritizing areas for visual rehabilitation, particularly within historically sensitive contexts like Shiraz.

Keywords:

Visual management model; landscape framing; historic urban landscape; environmental affordances; Zandiyeh District, Shiraz.

Acknowledgment:

This article is derived from the doctoral dissertation in Urban Planning titled “Developing a Semantic Model of Urban Landscape: Case Study of the Urban Landscape of Shiraz”, completed by the first author under the supervision of the second and third authors at Art University of Isfahan.

Citation: Asadpour, H., Ghalehnoee, M., Bahramian, A. (2025). Explaining the Visual Management Process of the Historical Urban Landscape with an Emphasis on Environmental Affordances, Case Study: Zandiyeh Area of Shiraz, *Motaleate Shahri*, 14(54), 3–20. 10.22034/urbs.2024.139979.4985.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

تبیین فرآیند مدیریت بصری مناظر شهری تاریخی با تأکید بر قابلیت‌های محیطی

نمونه مورد مطالعه: محدوده زندیه شیراز

هاجر اسدپور - دکتری شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.
محمود قلعه‌نویی^۲ - استاد گروه شهرسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.
آرمین بهرامیان - دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

تاریخ دریافت: ۰۹ آبان ۱۴۰۲ تاریخ پذیرش: ۰۵ اسفند ۱۴۰۲

چکیده

کم‌توجهی به جنبه‌های بصری مناظر شهری تاریخی منجر شده تا تصاویری مخدوش و ناخوانا از مناظر در ذهن شهروندان ثبت شود؛ بنابراین به فرآیندی برای مدیریت بصری مطلوب مناظر شهری تاریخی نیاز است تا مراحل آن با در نظر داشتن قابلیت‌های مناظر شهری به‌طور کامل طی شود. از این رو پژوهش حاضر با هدف تدوین الگوی مدیریت بصری مناظر شهری تاریخی مبتنی بر قابلیت‌های محیطی در نمونه مورد مطالعه و تدقیق مراحل انجام مدیریت مطلوب انجام شده است. دلیل انتخاب محدوده زندیه شیراز تغییرات این بخش در فرآیندهای توسعه و ساماندهی‌های اخیر است. در پاسخ به پرسش‌های پژوهش که فرآیند مدیریت بصری چه مرحله‌ای دارد و در چه وضعیتی قرار دارد؟ و میزان قابلیت‌های محیطی در محدوده چقدر است؟ پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای و شناسایی قابلیت‌های محیطی، با استفاده از تکنیک «شبه‌تصویری»^۳ محدوده مورد مطالعه شبکه‌بندی گردید. در گام بعد در قالب پرسشنامه تصویری از متخصصان خواسته شد تا به هریک از قابلیت‌های موجود در این محدوده، متناسب با تصاویر و شناخت قبلی امتیاز دهند. علاوه بر این، وضعیت مراحل مختلف فرآیند مدیریت بصری در شیراز نیز ارزیابی شد. نتایج نشان داد که «چالش‌های طراحی و برنامه‌ریزی»، «چالش‌های مدیریتی» و «چالش‌های مرتبط با شناخت بستر» سه دسته مشکلات وضعیت فعلی بافت تاریخی شهر شیراز هستند. در فرآیند مدیریت بصری، مراحل «تدوین اهداف حفاظت بصری» و «ساماندهی منظر» از کمترین میزان برخورداری و دارای اولویت برای اقدام است. در انتها فرآیند مدیریت بصری مناظر شهری تاریخی قابل کاربست در بافت تاریخی شیراز تبیین گردید و با تأکید بر مرحله چارچوب‌گذاری و قابلیت‌های محیطی مشخص شد که پهنه شماره ۵ محدوده زندیه (محدوده مجاور مسجد و حمام وکیل) تمامی قابلیت‌ها را در حد مطلوب دارد و پهنه شماره ۲ (محدوده دیوان‌خانه) از سایر بخش‌ها امتیاز کمتری را به خود اختصاص داده که نیازمند رسیدگی بیشتر است. نتایج پژوهش حاضر در اتخاذ تصمیمات بهینه و اولویت‌بندی اقدامات پیشنهادی برای مداخله در محدوده بافت تاریخی کاربرد خواهند داشت.

واژگان کلیدی: الگوی مدیریت بصری، ساماندهی و چارچوب‌گذاری منظر، منظر شهری تاریخی، قابلیت محیطی، محدوده زندیه (شیراز).

نکات برجسته

- قابلیت‌های توصیف‌کننده ویژگی‌های منظر شهری (عینی-ذهنی) شامل مؤلفه‌های ادراکی و مؤلفه‌های شناختی هستند.
- منظر شهری تاریخی به مثابه پدیده عینی-ذهنی به ارتباط مؤثر سیمای تاریخی با ذهنیت استفاده‌کنندگان اشاره داد. از آنجایی که مقیاس مدل مدیریت بصری منظر شهری کلان است، لزوم هماهنگ کردن آن با سیاست‌های خرد و محلی نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است.
- «چالش‌های طراحی و برنامه‌ریزی»، «چالش‌های مدیریتی» و «چالش‌های مرتبط با شناخت بستر» سه دسته مشکلات وضعیت فعلی بافت تاریخی شهر شیراز هستند.
- در فرآیند مدیریت بصری، مراحل «تدوین اهداف حفاظت بصری» و «ساماندهی منظر» از کمترین میزان برخورداری بوده و دارای اولویت برای اقدام است.

۱ این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول با عنوان «تدوین یک مدل معناشناختی زبانی از منظر شهری؛ مورد پژوهی منظر شهری شیراز» استخراج شده و در دانشگاه هنر اصفهان به راهنمایی مشترک دکتر محمود قلعه‌نویی (راهنمای اول) و دکتر آرمین بهرامیان (راهنمای دوم) دفاع شده است.

۲ نویسنده مسئول مقاله: m.ghalehnoee@au.ac.ir

۱. مقدمه

توسعه‌های بی‌رویه و ساخت‌وسازهای نامناسب با بی‌توجهی به ارزش‌ها و هویت موجود در منظر شهری منجر به آشفته‌گی سیمای شهرها شده، از طرفی هم کم‌توجهی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به جنبه‌های بصری و ادراکی شهر در ذهن شهروندان، منجر به افت کیفیت زندگی در شهرها گردیده است. در سال‌های اخیر پروژه‌های زیادی در سطح شهرها اجرا شده که به دلایل زیادی، تأثیر عمده‌ای بر کیفیت قابل‌درک شهر و تصویر ذهنی شهروندان از آن، نداشته و این موضوع در طراحی فضاهای شهری، مشکلاتی از قبیل خطاهای ادراکی از جانب مردم و از دست رفتن هویت فضاها را به دنبال داشته و در پی وجود اغتشاشات بصری، دلپذیری فضاها نیز کاهش یافته و سردرگمی در تفسیر و خوانش محیط و تنزل کیفیت محیطی را رقم زده است. همین موضوع منجر شده است که امروزه، در برنامه‌ریزی و مدیریت محیطی، رویکرد محافظت از مناظر متنوع بصری، مؤلفه با اهمیتی در تصمیمات برنامه‌ریزی است (Maleki & Majidi, et al., 2021: 18) , Rastegar Jhaleh, Pedram, 2019: 1, Asur, Deniz, Ahmadi, 2013: 1, (Sevimli, & Yazici, 2020).

در ایران، ضوابط تدوین شده با عنوان «ارتقای کیفی سیما و منظر شهری» (۱۳۸۷) بایدها و نبایدهایی را برای ساماندهی منظر شهرها مطرح می‌کند (Sarai, 2008) و در مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۵) به‌عنوان مرجع تمامی اقدامات در شهرها، توجه به منظر ورودی شهرها مطرح شده است. علاوه بر این به‌طور خاص در سند «جامع ارتقای کیفی سیما و منظر شهری» (۱۳۹۱) نیز با هدف تنظیم روابط بین مردم و محیط اطرافشان اشاره می‌شود که نقاط، گره‌ها، لبه، فضاها و پهنه‌ها بایستی مشخص شوند. در سایر مصوبات دبیرخانه شورای عالی شهرسازی و معماری ایران (۱۳۹۵) نیز به ضوابطی برای حفظ و ارتقای مناظر شهری اشاره شده اما این ضوابط بدون مشارکت شهروندان و در نظر گرفتن ذی‌نفعان بوده است (Secretariat of the Supreme Council of Urban Planning, 2016 and Architecture of Iran, 2016). از طرفی به بعد نظارت و ارزیابی در مدیریت بصری که بر عهده شهرداری‌هاست کمتر پرداخته شده و نحوه عمل و معیار معتبری برای اجرا و انجام آن در نظر گرفته نشده است. علاوه بر اسناد، منشورها، طرح‌ها و مصوبات شهرسازی مرتبط با مدیریت بصری، پژوهش‌هایی به مدیریت و ارزیابی بصری مناظر با روش‌های متعددی پرداخته‌اند که با تکیه بر ابعاد زیباشناختی ادراک و ترجیحات افراد با تکنیک‌های پرسشنامه، مصاحبه یا روش‌های کمی و ابزارهای کامپیوتری صورت گرفته است (Ahmadi, et al., 2014), Tezel & Aziz, 2017, Ahmadi & Sadeghi, 2018, Golkar, 2013, (Myklestad & Wagar, 1977, Ahmed et al., 2019).

بحران وجود مناظر مخدوش و ناخوانا که شهرهای معاصر با آن روبه‌رو هستند، ریشه در توسعه شتابان و غافل ماندن از ظرفیت‌های بعد ادراکی در طرح‌ها دارد که لزوم توجه ویژه به مدیریت بصری را مطرح می‌کند. بافت تاریخی شهرها از مهم‌ترین بخش‌های هویتی هر جامعه محسوب می‌شود که مجموعه‌ای منسجم از معماری، فرهنگ، اقتصاد و تبادلات اجتماعی یک ساختار شهری را در بردارد. بافت تاریخی که محصول رشد تدریجی و ارگانیک شهر در ادوار تاریخی بوده، در دوران

معاصر به‌ویژه در شهرهای ایران با تخریب گسترده و نوسازی‌های بزرگ مقیاس همراه شده است (Mahmoudzadeh & Saheli, 2019: 36, Roustaei & Nazeri, 2019: 124). بدین ترتیب مدیریت بصری این بخش از شهرها به‌عنوان «فرآیند برنامه‌ریزی، ساماندهی و نظارت بر فرم کالبدی شهر» به ادراک و تجربه منظر توسط تجربه‌کنندگان در فضا و ایجاد تصویر ذهنی مطلوب در ذهن آنها کمک می‌کند. وجود الگوی مدیریت بصری برای بهبود شرایط فعلی مناظر تاریخی و یا سنجش طرح‌های بازسازی و نوسازی قبل از اجرا، شکست مداخله‌ها و اقدامات را کاهش می‌دهد. بافت تاریخی شهر شیراز به‌واسطه اهمیت بسزایش در شکل‌گیری هویت شهری و نقش مهم آن در اقتصاد شهر مانند سایر بافت‌های تاریخی کشور نیازمند توجه است. منظر عینی (سیما) تاریخی شیراز با کاهش کیفیت روبه‌رو شده و میزان رضایتمندی کم ساکنان از شاخص‌های بصری در پژوهشی ارزیابی شده است (Zare, et al., 2019: 7). بنابراین ضرورت پرداختن به مدیریت بصری در آن مطرح است تا با به‌کارگیری فرآیند مدیریت بصری نقاط ضعف و بحران‌های ادراکی شناسایی و اصلاح شوند و کاربران رابطه ادراکی بهتری با فضاهای تاریخی به‌عنوان میراث شهری برقرار کنند. پژوهش کاربردی حاضر با هدف تدوین الگو و مراحل مدیریت بصری منظر تاریخی شهر شیراز پیش برده شد و در این مسیر از تکنیک پرسشنامه و شبکه تصویری استفاده گردید. پرسش‌های پژوهش در راستای دستیابی به هدف مطرح شده به ترتیب زیر عنوان می‌شوند.

۱. فرآیند مدیریت بصری مناظر شهری تاریخی در شیراز شامل چه مراحل و اجزایی است؟
۲. از میان مراحل مختلف فرآیند مدیریت بصری کدام یک در برخورد با منظر تاریخی شهر شیراز دارای اولویت هستند؟
۳. از دید متخصصان با توجه به میزان قابلیت‌های مناظر شهری تاریخی (چارچوب‌گذاری) در محدوده زندیه شیراز کدام بخش دارای اولویت رسیدگی است؟

۲. چارچوب نظری

۲.۱. مفهوم منظر و منظر شهری تاریخی

«منظر شهری» از یک سو تأکیدی بر عناصر طبیعی در بستر شهری دارد و از سوی دیگر نقش سایر عناصر انسان ساخت را نیز نادیده نگرفته است (Asadpour, 2017: 30). در تعریف منظر شهری، تجربه و ادراک ناظر از شهر در طول زمان مطرح است (Esmaeeldokht, et al., 2021: 51). اما صرفاً یک تجربه ذهنی که دارای معنای هنری، زیبایی‌شناختی و وجودی است، قلمداد نشده و در واقع پدیده‌ای است که با روش‌های علمی تجزیه و تحلیل و توصیف می‌شود (Latifi & Paknezad, 2021: 2) و در واقع منظر، انسان و محیط را به یکدیگر پیوند می‌دهد و ترکیبی از دو واژه زمین (مکان) و مردم ساکن در آن است (Swaffield, 2011: 142). راپاپورت (۱۳۸۴) منظر شهری را قسمتی از محیط قلمداد می‌کند که به‌واسطه ادراک دریافت شده است (Rapoport, 1990). راپاپورت (۱۳۸۷) نیز منظر را فرآیندی بین فضای فیزیکی و غیرفیزیکی می‌داند. بنابراین میان الگو و فرایندهای سازنده زمین، ادراک ما از آنها و پیوند دائمی با زیبایی، ارتباط مستقیمی وجود دارد و منظر پدیده‌ای عینی-ذهنی

است (Bell, 2019: 11, Atashinbar, 2009: 48). در مجموع منظر در پژوهش پیش‌رو «به‌عنوان محصول تعامل انسان با محیط، مفهومی متکی بر ارتباط معنادار انسان با فضا و ویژگی‌های خاص مکان و کلیتی عینی-ذهنی» در نظر گرفته شده است. اصطلاح منظر پدیده عینی-ذهنی است که اشاره می‌کند این دو صفت در قالب یک کلیت یکپارچه و ترکیب اتحادی به نام وجود منظر ادغام می‌شوند (Mansouri, et al., 2021: 135, 150).

سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ایالات متحده^۱ (۲۰۱۱) اشاره می‌کند که منظر حوزه گسترده‌تری شامل توپوگرافی سایت، ویژگی‌های طبیعی، محیط ساخته شده آن، تاریخی و معاصر، زیرساخت‌ها، فضای باز و باغ‌ها، الگوهای استفاده از زمین و سازمان فضایی، ادراکات و روابط بصری و سایر عناصر ساختار شهری و ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی، فرایندهای اقتصادی و ابعاد نامشهود میراث مربوط به تنوع و هویت است (Mulet Gutiérrez, Oliver Torelló, & Sebastián Sebastián, 2020: 2). ریشه‌های مفهوم منظر شهری تاریخی در مباحث حفاظت شهری و در کنوانسیون‌های مربوط به حفاظت از میراث فرهنگی و مدیریت شهری جا دارد. توصیه نامه یونسکو در سال ۱۹۷۶ درباره نقش محوطه‌های تاریخی و حفاظت از آنها از نخستین اسناد مربوطه هستند (Bahrami Hamedani & Taghvaei, 2021: 89). مفهوم منظر شهری تاریخی^۲ نیز رویکردی جدید به شهرهای تاریخی است که شهر را در ارتباط با بسیاری ویژگی‌های فرهنگی، طبیعی و تاریخی آن می‌بیند و به‌نوعی یک ابزار مدیریتی برای حفاظت از ارزش‌های شهری به‌صورت همه‌جانبه است؛ برای نخستین بار رسمیت یافتن اصطلاح منظر شهری تاریخی در یادداشت وین (۲۰۰۵) صورت پذیرفت. به‌این‌ترتیب، نگاه جامع به شهر تاریخی و محیط پیرامون آن در یادداشت وین با عنوان منظر شهری تاریخی مطرح شد (Bandarin and Bandarin, 2005: 53, 2012: XX Van Oers). این سند منظر شهری تاریخی را هرگونه ساختمان، سازه و فضاهای باز، در بستر طبیعی و زیست‌محیطی آنها شامل محوطه‌های باستان‌شناختی که شامل سکونتگاه‌های انسانی در یک محیط شهری در یک دوره زمانی خاص بوده معرفی می‌کند که دارای انسجام و ارزش شناخته‌شده از لحاظ باستان‌شناسی، معماری، ماقبل تاریخ، تاریخی، علمی، زیبایی‌شناسی، فرهنگی اجتماعی یا اکولوژیکی است (UNESCO World Heritage Centre and City of Vienna, 2005). توصیه‌نامه یونسکو (۲۰۱۱) نیز محدوده شهری که در نتیجه لایه‌بندی تاریخی از ارزش‌های فرهنگی و طبیعی تشکیل شده و شامل محدوده‌ای فراتر از مفهوم «مرکز تاریخی» و مجموعه‌ها و زمینه گسترده‌تری از شهر و محیط جغرافیایی را منظر شهری تاریخی می‌داند (UNESCO World Heritage Center, 2011).

منظر تاریخی شیراز با شروع فرآیند دگردیسی شهر به مانند بسیاری دیگر از شهرهای تاریخی کشور، همزمان با دوره پهلوی اول، دستخوش تغییرات ناگهانی در روند توسعه شهر شد. مرکزیت اجتماعی-اقتصادی زندگی شهری به لبه‌های خیابان‌های جدید حرکت کرد و بافت تاریخی

شهر، با فرآیند انتقالات سریع انسانی و فعالیتی روبه رشد. این برخورد سهولت محور، در کنار بی‌ارزش دانستن بافت کهن، موجب انهدام آن گردید (Mohammadi, 2003: 429). تنزل منظر عینی (سیما) در این بافت‌ها همراه با فقر دسترسی به استانداردهای زندگی منجر به کاهش سطح کیفیت زندگی در محلات این محدوده شده است (Zare, et al., 2019: 2). مفهوم مدیریت بافت‌های تاریخی و پرداختن به آن نیازمند توجه همزمان به چهار عنصر تشکیلات، منابع (انسانی، مالی، قانونی، اطلاعاتی) طرح و برنامه و آموزش و مشارکت شهروندان است (Taherkhani & Motavasel, 2006: 96). تا مطلوبیت فضایی را که برای ناظر از بین نرفته تأمین کنند، بنابراین امکانات و دسترسی‌ها باید به‌صورتی باشند که ناظر بتواند درک صحیحی از منظر داشته باشد (Hale and Coleman, 2011: 3).

۲.۲. مفهوم مدیریت بصری و فرآیند آن

همان‌طور که جامعه به سرعت تغییر می‌کند، با تبدیل ارتباطات فرهنگی از رویکرد زبانی به بصری، مدیریت بصری شهری شکل می‌گیرد (Sun & Zhu, 2015: 13). به‌طورکلی مدیریت بصری ریشه در استاندارد اندازه‌گیری بصری در پروژه‌های ساختمانی و نمودار گانت (مورد استفاده در ارزیابی زمان‌بندی پروژه در سال ۱۹۱۷ میلادی برای کنترل بصری تولید) دارد. میانه دهه ۱۹۴۰ تا ۱۹۷۰ میلادی نیز توسعه روش‌های مدیریت بصری در سیستم تولید تویوتا و از اواسط دهه ۱۹۵۰ میلادی جنبه‌های مختلفی از ساختارهای محل کار، کنترل بصری و خانه‌داری در ژاپن در حال توسعه مطرح شد (Tezel, Koskela, & Tzortzopoulos, 2009: 3). پس از آن سرویس جنگل‌های ایالات متحده^۳ (۱۹۷۳) برای برنامه‌ریزی و پایش پیامدهای دگرگونی منظر، نسخه نخست سیستم مدیریت بصری تدوین کرد (Bell, 2001: 202). بنابراین مدیریت بصری ابتدا به‌عنوان یک استراتژی مدیریتی، در صنعت تولید مطرح شد (Tezel & Aziz, 2017: 3). در حوزه شهرسازی و پس از نخستین کنفرانس «منظر بصری ما» پیشرفت‌های زیادی در زمینه مدیریت بصری و فرآیندها و تکنیک‌های طراحی وجود داشته است. نیاز به مشارکت همگانی نیز در درک منظر، به معنای گسترده، بسیار مهم شده و در میانه دهه ۱۹۹۰ میلادی در بریتانیا با رویکرد طراحی مثبت پیش‌گرفته شد و استرالیا نیز در اواخر دهه ۱۹۸۰ میلادی سیستم دیگر مدیریت بصری را گسترش داده است (Bell, 2001: 201). افزون بر این با ظهور خوانش تصاویر^۴، انتشار اطلاعات به‌صورت گرافیکی و تصویری به یک‌روند برگشت‌ناپذیر تبدیل شده و منجر به شکل‌گیری فلسفه مدیریت بصری شهری گردید (Sun & Zhu, 2015: 1331).

با بررسی تطبیقی اسناد و مدل‌های مدیریت بصری ارائه‌شده در جهان از جمله چارچوب مدیریت بصری شهر لندن (۲۰۱۲)، ارزیابی بصری منطقه پرت، برنامه مدیریت بصری شل هاربر (۱۹۹۷)، مدیریت بصری شهر امپوینت-استرالیا (۱۹۸۶)، سند چارچوب مدیریت بصری شهر تهران (۱۳۹۳) و برنامه راهبردی طراحی شهری و مدیریت منظر شهری تهران (۱۳۸۵) و غیره این نتیجه به دست آمد که در همه آنها چه به

3 USDA Forest Service

4 Reading Pictures

1 United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

2 Historic Urban Landscape (HUL)

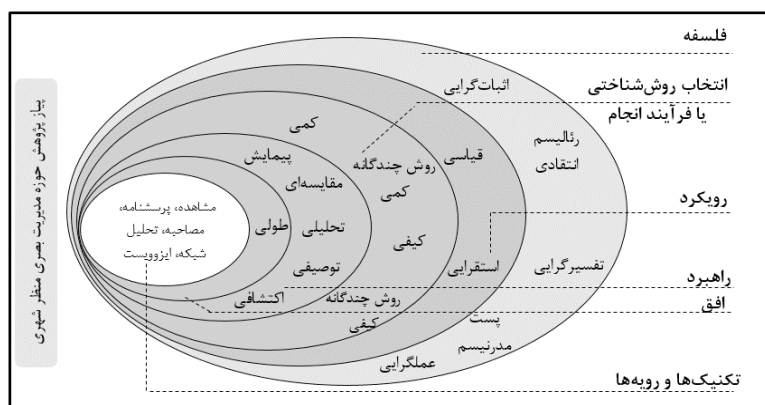
گلکار (۱۳۹۲) در بررسی منظر شهر تهران اشاره کرد که فقدان یک برنامه طراحی شهری و ضرورت لحاظ نمودن سرفصلی با عنوان مدیریت بصری شهر مطرح است (Golkar, 2013). آقابزرگ نیز در همان سال در مقایسه منظر کیوتو ژاپن با منظر طبیعی تهران به لزوم تهیه طرحی جامع برای منظر شهری تهران، تدوین سیاست‌های کنترل توسعه شهر و دستورالعمل‌های حفاظت منظر و چشم‌اندازهای فضای جمعی اشاره کرد (Aghabozorg, 2013). ارزیابی وضعیت منظر، آشفته‌گی بصری و عملکردی، تدوین راهکارهای برنامه‌ریزی منظر، تشریح نیازهای منظر و تدوین اهداف حفاظتی و توسعه‌ای به ترتیب در اولویت نخست تا ششم برای مداخله با برنامه‌ریزی در منظر قرار دارند (Ahmadi, et al., 2014). پژوهش‌های انجام‌شده با محوریت «مدیریت بصری منظر» به‌طور کلی در مقیاس کلان (شهر)، مقیاس میانه (مسیل و پارک) و مقیاس خرد (خیابان) صورت گرفته‌اند. در پژوهش‌های خارجی موضوع مدیریت بصری در حوزه‌های گوناگون مدیریت محیط زیست و جنگل‌ها، مناظر شهری و بزرگراه‌ها مورد بررسی و توجه بوده است (Bell, 2001, Myklestad & Wagar, 1977). این پژوهش‌ها با روش شبیه‌سازی و تحلیل تصاویر به کمک ابزار پرسشنامه و مصاحبه و با استراتژی اکتشافی انجام گرفته بودند. مدیریت بصری شهری با کنترل و تنظیم عوامل شناختی، بر هدایت رفتار فردی در هماهنگی با محیط تأثیر می‌گذارد (Sun & Zhu, 2015). در اغلب پژوهش‌ها از روش پژوهش پیمایشی و رویکرد توصیفی-تحلیلی استفاده شده و با ابزار پرسشنامه و مصاحبه به بررسی و تحلیل وضع موجود (Ahmadi & Sadeghi, 2018, Golkar, 2013, khalilnezhad & Aminzadeh, 2012) یا با تحلیل شبکه به برنامه‌ریزی منظر پرداختند (Khavarian Garmsir, et al., 2016). بسیاری از پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه مدیریت بصری منظر در نهایت به «ارزیابی بصری» آن پرداخته‌اند. مدیریت بصری جنگل‌ها در پژوهش‌های خارجی پرکاربرد بوده است. آنها با برنامه‌های رایانه‌ای، داده‌های دیجیتالی از منظر طبیعی را مورد بررسی قرار داده‌اند (Myklestad & Wagar, 1977) یا به‌منظور کمک به مدیران برای مقابله با تغییر منظر جنگل‌ها الگوهایی را ارائه کرده‌اند (Bell, 2001). در پژوهشی دریافته‌اند که پیچیدگی بصری و اکولوژیکی ممکن است به‌طور مشترک برای ارتقای مناظر مقاوم و چندمنظوره استفاده شود؛ اما اقدامات آتی باید شاخص‌های عینی و قابل تکرار را توسعه دهند (Dronova, 2017). مدیریت بصری منظر رودخانه‌های شهری نیز در حوزه منظر طبیعی مدنظر بوده و به کمک تکنیک ایزوویست سه بعدی بررسی شده و چارچوب قانده‌مند و دقیق محاسباتی برای تحلیل منظر ارائه گردیده که در پژوهش‌های آتی قابل استفاده است (Chizfahmdaneshmandian, et al., in press). در زمینه ارائه چارچوب، برخی به تدوین چارچوب ارزیابی در نمونه تاریخی پرداختند و از مدل ارزش‌ها و عوامل سازنده منظر استفاده کردند (Bahrami Hamedani & Taghvaei, 2021). البته در پژوهشی به نقد مدل‌های تحلیلی مبتنی بر ارزش پرداخته شد و نشان داد که تصمیم‌گیری درباره مدیریت میراث شهری با رویکرد اقتدارگرا به علت نادیده گرفتن مردم فاصله زیادی را مابین اهداف و اقدامات ایجاد کرده است (Jafarpour Nasser, et al., 2022). در حوزه حمل و نقل و تأثیر کاربرد حالت جدید ارزیابی سیستم حمل و

ارزیابی، ارائه برنامه یا چارچوب پرداخته باشند یا این که به‌طور عام مدیریت بصری را مدنظر داشته باشند، مرحله‌های شناخت وضع موجود، تجزیه و تحلیل و ارزیابی، تدوین دستور کار و راهبرد و اجرا مورد تأکید بوده است. همچنین در طرح‌ها و مصوبات شورای عالی شهرسازی و معماری ایران نیز به لزوم ساماندهی منظر عینی (سیمای شهری) اشاره شده و ضوابطی برای این مهم تعیین گردیده است. تیبالدز (۲۰۰۲) مدیریت بصری شهری را فرآیند برنامه‌ریزی، ساماندهی و نظارت بر محیط و فرم شهر، به‌منظور کمک به ادراک و تجربه قوی‌تر ناظرین در فضا و ایجاد تصویر ذهنی منسجم و پیوسته از شهر در ذهن شهروندان تعریف کرد (Ahmadi & Sadeghi, 2018: 252). مدل مدیریت بصری مناظر تاریخی به‌طور خاص به ساماندهی چشم‌اندازهای تاریخی می‌پردازد و مجموعه‌ای از راهنماها و ضوابط و همچنین الگویی برای ارزیابی وضعیت فعلی مناظر تاریخی ارائه می‌دهد. چارچوب مدیریت بصری شهر به‌عنوان یکی از اسناد هدایت و راهبری وظیفه‌پایش و سمت‌دهی به نظم بصری، نگهداری و بهبود هویت بصری، برقراری ارتباط بصری میان نمادها و جاذبه‌های بصری با عرصه‌های همگانی را بر عهده دارد (Pourjafar, et al., 2009: 12). وظیفه مدیریت بصری شهر آن است که بستر دگرگونی‌ها را شناسایی کند، پیش‌نماید و به سوی فرآیند بهینه رهنمون نماید (Zekavat, 2006: 26). در نهایت «هدف نهایی مدل مدیریت بصری مناظر تاریخی حفظ و تقویت چشم‌اندازهای مطلوب تاریخی و هویت‌مند شهر» مطابق با نیازهای ذی‌نفعان و مردم است. در سال‌های اخیر بسیاری از سازمان‌ها و نهادهای مختلف شهری در سطح جهان در پی مطرح‌شدن بیانیه‌های یونسکو، برای نگهداری میراث ملی، هدایت روند پیشرفت و ثابت کردن موقعیت خود در رقابت با شهرهای جهانی، به تهیه «طرح‌های راهبردی مدیریت بصری» در تکمیل سایر اسناد شهری در راستای افزایش کیفیت و مدیریت بهینه مناظر شهری پرداخته‌اند (Chizfahmdaneshmandian, et al., in press). به‌طور کلی فرآیند مدیریت بصری شامل مراحل (۱) شناخت وضع موجود، (۲) تشریح نیازها، (۳) تدوین اهداف حفاظت بصری، (۴) برنامه‌ریزی منظر شهری، (۵) ساماندهی منظر شهری، (۶) تحلیل منظر شهری و (۷) ارزیابی منظر شهری است (Ahmadi & Sadeghi, 2018: 252). Ahmadi, et al., 2009: 12, Zekavat, 2006: 85, Pourjafar, et al., 2009: 12, 13, Tezel et al., 2009: 5, Khavarian Garmsir, et al., 2016: 17 در دل این مدل مدیریت بصری فرآیند برنامه‌ریزی منظر مطرح است که در واقع هنر یکپارچگی بخشیدن بصری-ساختاری به مجموعه ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مکان‌هاست که محیط شهر را می‌سازند. این فرآیند شامل مرحله تحلیل یکپارچه وضعیت کنونی، تحلیل و ارزیابی ابعاد در مقیاس منظر (ابعاد زمانی، فضایی، تغییر و اصلاح)، تحلیل و ارزیابی وضعیت منظر، آشفته‌گی‌های عملکردی و اختلالات بصری، تشریح نیازهای منظر و تدوین اهداف حفاظتی و توسعه‌ای کوتاه و بلندمدت است (Ahmadi, et al., 2014: 13, Khavarian Garmsir, et al., 2016: 17). گفتنی است که نمادهای بصری، به‌عنوان ابزاری برای مدیریت اطلاعات بصری شهری می‌توانند افراد شهری را با فعالیت‌ها ارتباط دهند و از طریق شناخت بصری و حافظه به مدیریت استاندارد رفتار فردی دست یابند (Sun & Zhu, 2015: 1333).

منظر شهری نقش دارند و موضوع پژوهش بوده‌اند (Naderi, 2015). پژوهشی دیگر با تأکید بر فضاهای سبز و دید مناسب به نشانه‌های تاریخی در چین، از مدل سه بعدی شهر برای مقایسه تغییرات اتصال بصری کوه‌های جنوب و غرب سوژو استفاده کرد و مرجعی برای ارزیابی و بهبود کیفیت بصری نشانه‌های تاریخی شهری فراهم کرده است (Zhang et al., 2023).

در مجموع پژوهش‌هایی که به طور مشخص مدیریت بصری منظر را موضوع محوری بحث قرار داده باشند، بسیار محدود هستند و اغلب در مقیاس کلان منظر و با تأکید بر منظر طبیعی انجام شده‌اند. در روند پژوهش‌ها رویکردهای تجربی و نظری دنبال شده‌اند. در رویکرد نظری، نظریه‌ای بین‌رشته‌ای مانند نظریه زیبایی‌شناسی یا نشانه‌شناسی و در رویکرد تجربی، تحلیل محتوا انجام شده بر پایه مصاحبه یا توسط خود پژوهشگر مورد استفاده بوده است. بررسی‌ها نشان داده که توجه به مدیریت بصری مناظر تاریخی کمتر بوده و اغلب به ارزیابی آنها پرداخته شده و الگوی مدیریت بصری و فرایند آن تشریح و تبیین نشده است. بنابراین پژوهش حاضر در پی تبیین این فرآیند و بررسی قابلیت‌های مؤثر بر آن است. نمودار شماره ۱ پیاز پژوهش در حوزه مدیریت بصری با بررسی پژوهش‌های انجام شده در این زمینه و با انتخاب از زیرلایه‌های مدل اصلی پیاز پژوهش ساندرز تدوین شده و با چارچوب روش شناختی پژوهش در این حوزه را نشان می‌دهد.

نقل هوایی، استفاده از مدیریت بصری مورد بحث بوده است. به نحوی که با روش ارائه شده کارکنان بتوانند خطرات امنیتی موجود را سریع‌تر درک کنند (Wang et al., 2023). درباره بزرگراه‌ها بیشترین استفاده از ابزار مدیریت بصری در تابلوهای عملکردی بصری بوده است (Tezel & Aziz, 2017). بررسی‌ها در بزرگراه قم نیز نشان داده که از نظر کاربران، چشم‌انداز زیبا با پوشش گیاهی متنوع همراه با فضای سایه‌دار، ترکیب رنگ مناسب و به دور از هرگونه اختلال بصری وجود دارد (Darabi, Razavi, & Vaeziheir, 2017). رویکردهای جدیدی مانند استفاده از زبان برنامه‌نویسی پایتون نیز اخیراً مورد توجه بوده است (Ahmed et al., 2019). در مرحله برنامه‌ریزی منظر با کمک مدل تحلیل شبکه نشان داده شد که مبلمان شهری در گروه ساختار فیزیکی کالبدی در اولویت‌های بصری برنامه‌ریزی قرار دارند (Khavarian Garmsir, et al., 2016). علاوه بر این خلیل‌نژاد و امین‌زاده (۱۳۹۰) اشاره کردند که توجه به معیارهای تنوع و تبیین در زیباشناسی منظر در کنار حفاظت از مناظر ضروری است (Khalilnezhad & Aminzadeh, 2012). در مجموع سازمان فضایی و بصری نقش مؤثری در مدیریت منظر شهری و ادراک محیطی دارند و در آسیب‌شناسی و ساماندهی منظر شهری بافت‌های فرسوده باید لحاظ شوند (Khodaei, Shahabzadeh, 2017). در بستر بافت‌های تاریخی برخی مسیرهای دید را از عوامل مؤثر بر مدیریت بصری دانستند. دیوار نگاشت‌ها نیز در ارتقای زیباشناختی

نمودار شماره ۱: پیاز پژوهش حوزه مدیریت بصری منظر بر اساس پیشینه پژوهش بررسی شده و انتخاب از زیرلایه‌های پیاز پژوهش ساندرز (Asadpour, et al., 2023: ۱)

۲.۳. رویکرد قابلیت محیط با تأکید بر جنبه‌های بصری

مفهوم «قابلیت» در فارسی ترجمه ناقصی از معادل انگلیسی Affordance است که به وسیله روان‌شناس آمریکایی «جیمز گیbson (۱۹۷۹)» مطرح شده است (Mottlabi, 2001: 62). گیbson اصطلاح «قابلیت» را برای نشان دادن رابطه میان موجودات و محیط استفاده می‌کند (Turner, 2005: 790 cited in Daneshgarmoghaddam & Eslampour, 2013: 76). او قابلیت محیط را آن چیزی تعریف می‌کند که برای انسان یا حیوان (خوب یا بد) فراهم شده است. در واقع قابلیت مکانی معین در محیط است که مشخص می‌کند چه عملی

در آنجا امکان‌پذیر است و عواقب آن چیست (Heft, 1989: 3). علاوه بر این قابلیت‌ها «ارزش‌ها» و «معانی» خارج از ادراک‌کننده محسوب می‌شوند؛ آنچه توسط ما درک می‌شود (Daneshgarmoghaddam & Eslampour, 2013: 76). از طرفی تمام قابلیت‌های بالقوه محیط توسط کاربران درک نمی‌شوند (Mottlabi, 2001). لنگ معتقد است قابلیت‌ها از طراحی و مصالح استفاده شده در محیط و همچنین انتساب طرح به گروهی از مردم به وجود می‌آید و در سطح نخست تشخیص قابلیت‌ها به ویژگی‌های زیست‌شناختی انسان بستگی دارد و در سطح معنای نمادین، قابلیت‌ها نتیجه تجربه جمعی مردم است (Lang, 1987: 91).

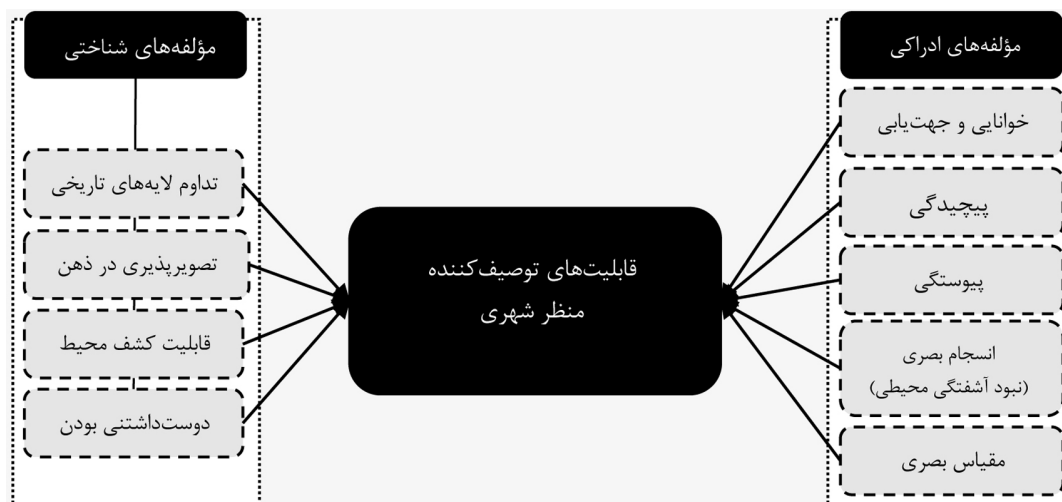
۱ پیاز پژوهش ساندرز از شش لایه تشکیل شده است: ۱) فلسفه تحقیق (اثبات‌گرایی، رئالیسم انتقادی، تفسیرگرایی، پست مدرنیسم و عملگرایی)، ۲) رویکرد توسعه تئوری (استقراء، استفهام و قیاسی)، ۳) انتخاب روش شناختی (کمی، روش چندگانه کمی، روش چندگانه کمی، آمیخته و پیچیده)، ۴) راهبرد (پیمایش، آزمایش، مطالعات اسنادی، بررسی موردی، قوم‌نگاری، اقدام‌پژوهی، نظریه زمینه‌ای و تحقیق روایی)، ۵) افق‌های زمانی (طولی و عرضی) و ۶) تکنیک‌ها و رویه‌ها شامل جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها (Melnikovas, 2018).

الگوها اشاره دارد و باید در نظر داشت که تنوع بیش از حد نیز خوانایی را تحت تأثیر قرار خواهد داد. «مقیاس بصری» به گستره‌های دید، عمق دید و میدان نفوذ بصری اشاره دارد که با شاخص‌هایی از قبیل تراکم پدیده‌های مسدودکننده و میزان نفوذپذیری بصری قابل پیگیری است (Saeedi, 2017; Saeedi & Kaplan, 1989). «پیوستگی» با ایجاد وحدت در منظر از طریق تکرار الگوهای کالبدی و تطابق کاربری‌ها شکل می‌گیرد (Kaplan, 1989). «انسجام بصری و نبود آشفتگی محیطی» بر تناسب بین زمینه و اجزا و پیوستگی آنها تأکید دارد و حضور اغتشاشات بصری و عناصر آزاردهنده به آشفتگی دامن می‌زنند. «تصورپذیری در ذهن»^۳ خاصیتی در شی است که تصویری روشن را در ذهن ناظر به وجود می‌آورد. منظور شکل، رنگ و یا چیدمانی است که شناخت و درکی روشن و تصویرذهنی مطلوبی را ایجاد می‌کند (Asadpour, 2017: 102). لنینچ در مواقعی که از ادراک صحبت می‌کند، به کل و روابط درونی میان اجزای آن اشاره دارد و آن را دربردارنده هویت و ساختار می‌داند. «خوانایی» کیفیتی است که به تشخیص، بازنمایی ذهنی و در نتیجه جهت‌یابی مربوط می‌شود (Lynch, 1960). مؤلفه «تداوم لایه‌های تاریخی» نیز میزان تداوم تاریخی که ناشی از حضور لایه‌های بصری مختلف است را شامل می‌شود (Tuan, 1974).

درنگاهی کلی اصطلاح منظر شهری تاریخی به مثابه پدیده عینی ذهنی به ارتباط مؤثر سیمای تاریخی با ذهنیت استفاده‌کنندگان اشاره داد. از آنجایی که مقیاس مدل مدیریت بصری منظر شهری کلان است، لزوم هماهنگ کردن آن با سیاست‌های خرد و محلی نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است. فرآیند مدیریت بصری مانند هر فرآیند دیگری از بخش‌های شناخت، تحلیل، برنامه‌ریزی، ساماندهی و ارزیابی تشکیل شده است که بایستی با در نظر گرفتن قابلیت‌های مناسب محیط برای استفاده‌کنندگان در نمونه‌های مورد مطالعه تدقیق شود. پژوهش پیش‌رو به دنبال تدوین الگوی کلی مدیریت بصری مناظر تاریخی و به طور مشخص تدقیق آن در مجموعه زندیه شهر شیراز است.

یکی از اصلی‌ترین مشکلات، عدم درک کامل معماران از نیازهای انسانی و عدم شناخت قابلیت‌های محیط کالبدی است. به نظری می‌رسد که به منظور پاسخگویی صحیح به نیازهای کاربر و در نظر داشتن ویژگی‌ها و خصوصیات فضایی، تبیین نگرشی جامع از قابلیت در فضای ساخته‌شده ضروری است. قابلیت محیط دربردارنده جنبه‌های گوناگون عینی-مفهومی، فرمی-عملکردی و آشکار-پنهان است که هر یک در رابطه با نظام فعالیت‌های کاربران، بستر و زمینه هنجارها و ساختار کالبدی محیط سطوح مختلفی را در برمی‌گیرند (Goldstein, 1981: 192). گیبسون (۱۹۷۹) پیشنهاد کرد که افراد با درک قابلیت محیط، فرصت‌های رفتار و فعالیت در محیط را تشخیص دهند. بر اساس تئوری قابلیت گیبسون، برای این که یک محیط از نظر کاربران ترجیح داده شود، باید کارکردهایی را که برای افراد مهم و معنادار است، پشتیبانی کند (Clark & Uzzell, 2006). رویکرد قابلیت محیط گیبسون در نظر دارد که محیط را متشکل از ساختار و محرک‌های معنادار بداند. در این رویکرد قابلیت محیط نقش مهمی داشته، به این معنا که طراحان شهری می‌بایست به دنبال ایجاد قابلیت‌های مناسب محیط برای استفاده‌کنندگان باشند. بر اساس این رویکرد، حتی خوشایندی و زیبایی را می‌توان به عنوان امکانات محیطی در نظر گرفت (Graham & Stigsdotter, 2010). قابلیت هر دو جنبه ظاهری و ذهنی را در برمی‌گیرد و به عبارت دیگر به طور برابر واقعیات محیطی و رفتاری را شامل می‌شود. در واقع قابلیت‌ها به محیط و ناظر همزمان اشاره دارند (Heft, 1989: 4; Gibson, 1979, 1986). مور^۱ و ماران^۲ قابلیت‌ها را به دو گروه تقسیم کردند: آنهایی که مربوط به انسان‌ها هستند و آنهایی که مربوط به خصوصیات اشیا هستند (Moore et al. 1997 cited in Daneshgarmoghaddam & Eslampour, 2013: 74).

مطابق نمودار شماره ۲ می‌توان قابلیت‌های منظر شهری را در دو دسته قابلیت‌های «آشکار» و «پنهان» یا به تعبیری «ادراکی» و «شناختی» تقسیم نمود. مؤلفه «پیچیدگی» به تنوع اجزا، پدیده‌ها و پراکندگی

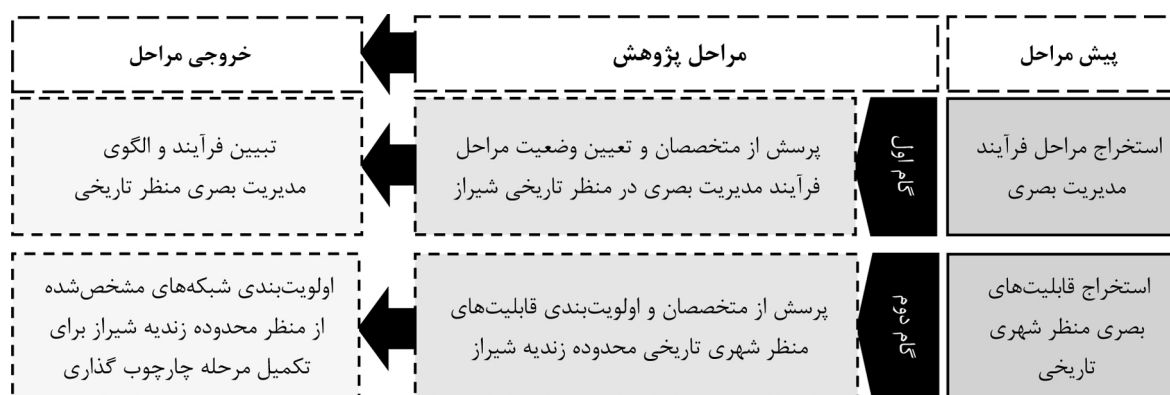
نمودار شماره ۲: قابلیت‌های توصیف‌کننده ویژگی‌های منظر شهری (عینی-ذهنی)

Saeedi, 2017: 73 Kellert & Wilson, Saeedi (1993), Kaplan & Kaplan (1982, 1989), Kellert & Wilson (1993), Nassauer (1995), Lynch (1960), Litton (1974), Bell (1999), & (Pourjafar, et al., 2009: 72 Tuan (1974), Appleton (1975), Lowenthal (1985), Fairclough et al. (1999)

۳. روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف جزو پژوهش‌های کاربردی محسوب شده و در دسته پژوهش‌های تحلیلی جا می‌گیرد. فرآیند انجام کار کمی و کیفی بوده و با تکنیک دلفی پیش برده شده است. بدین ترتیب که در ابتدا مرحله‌های مختلف فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی با پرسش از کارشناسان در حوزه منظر، شهرسازی (طراحی شهری و برنامه‌ریزی شهری) و معماری، تدقیق و اهمیت هر مرحله در برخورد با بافت تاریخی شهر شیراز اولویت‌بندی (به کمک آزمون فریدمن) گردید. پس از آن مجموعه زندیه شهر شیراز با تکنیک «شبکه تصویری» شبکه‌بندی شد. از این تکنیک در استخراج شاخص‌های ترجیحات زیبایی‌شناختی برای سنجش کیفیت بصری منظر شهری در ساختمان‌های بلندمرتبه دراک شهر شیراز نیز استفاده شده است (Keshtkaran et al., 2017). در این تکنیک شبکه‌ای اختیاری بر روی نقشه پایه در نظر گرفته می‌شود، به گونه‌ای که پوشش مطلوبی از کل فضا را ارائه دهد. سپس از هر شبکه تصاویری که اطلاعاتی کامل از آن بخش را نشان دهد، گرفته می‌شود تا در مرحله بعد مورد ارزیابی قرار گیرد (Karimi Moshaver, 2014:5). نتایج استفاده از این تکنیک از آن حیث که به طور مشخص و مکان‌مند به ارزیابی منظر می‌پردازد و با تصویر وضع موجود همراه است، قابلیت کاربست بیشتری نسبت به سایر روش‌ها را دارد. در نهایت ۱۲۵ تصویر گرفته شده از محدوده زندیه با بررسی اولیه به ۵۰ عدد کاهش یافتند و برای انتخاب تصاویر مربوط به هر شبکه نیز از پنج متخصص در زمینه‌های (معماری، معماری منظر، طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری و مدیریت شهری) خواسته شد تا برای هر شبکه تعیین شده صرفاً چهار تصویر که بیشتر از بقیه

ویژگی‌های آن بخش را نمایش می‌دهند، انتخاب نمایند. در گام بعدی پژوهش، قابلیت‌های منظر شهری تاریخی (مستخرج از ادبیات موضوع و رویکرد قابلیت محیط) در هر شبکه در قالب «پرسشنامه تصویری» به کمک تکنیک دلفی از ۴۰ نفر متخصص به کمک روش نمونه‌گیری گلوله برفی (رجوع به متخصصان شناسایی شده در مراحل اولیه و معرفی سایر متخصصان توسط آنها) مورد پرسش قرار گرفتند. گفتنی است که زیرمؤلفه‌های مؤلفه «تداوم لایه‌های تاریخی» با شاخص‌های عددی و کمی محاسبه شده (تعداد بناهای مربوط به دوره‌های تاریخی مختلف) و ذهنیت و شناخت متخصصان از این تداوم در مجموعه زندیه نیز با طیف لیکرت مورد پرسش قرار گرفت. دو مؤلفه «پیچیدگی» و «مقیاس بصری» نیز به کمک شاخص‌های کمی (با بررسی تنوع اجزا و الگوها و عوامل مسدودکننده دید، میزان نفوذپذیری بصری) توسط نویسندگان پژوهش سنجیده شدند و سایر قابلیت‌ها از قبیل «پیوستگی»، «انسجام بصری و نبود آشفتگی محیطی»، «تداوم لایه‌های تاریخی»، «قابلیت کشف محیط»، «تصورپذیری در ذهن»، «خوانایی و جهت‌یابی» و «دوست‌داشتنی بودن» به کمک طیف لیکرت پنج تایی از متخصصان پرسیده شدند. روایی ظاهری پرسشنامه توسط متخصص حوزه منظر شهری صورت گرفت. میزان آلفای کرونباخ با بررسی پاسخ‌های ۴۰ شرکت‌کننده، ۰/۸۲۶ محاسبه شد که پایایی پرسشنامه را تأیید می‌کند. در نهایت میانگین رتبه هر بخش از مجموعه زندیه با آزمون فریدمن در SPSS مشخص گردید و در تکمیل فرآیند مدیریت بصری (مرحله چارچوب گذاری) مورد استفاده قرار گرفت. نمودار شماره ۳ مراحل پژوهش به همراه خروجی هر مرحله را نشان می‌دهد.

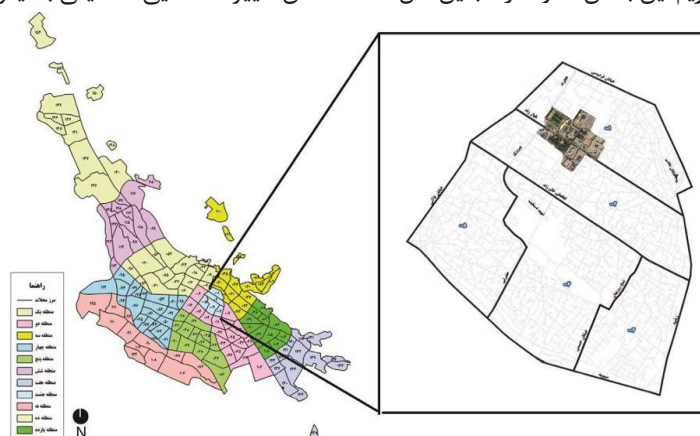
نمودار شماره ۳: مراحل پژوهش

۳.۱. شناسایی بستر پژوهش (مجموعه زندیه شهر شیراز)

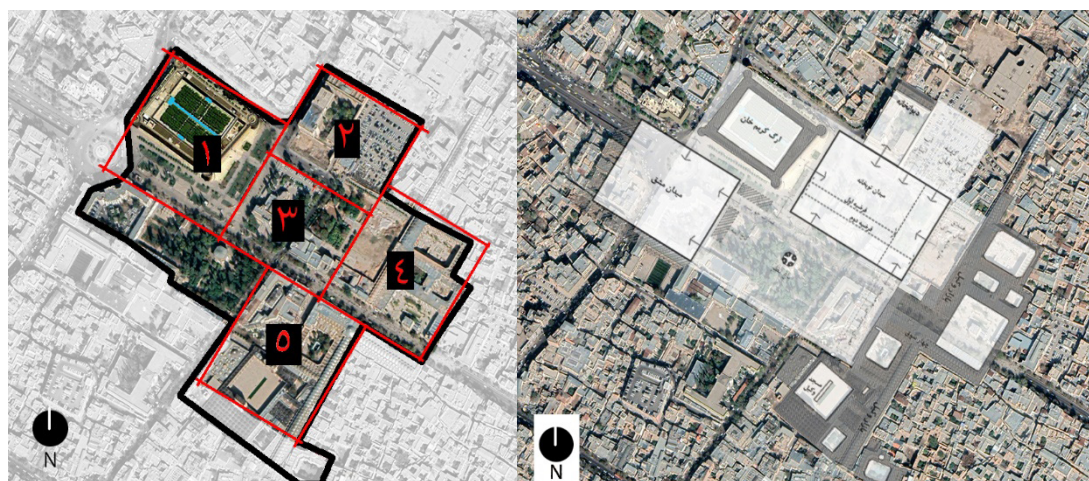
منطقه تاریخی شهر شیراز (منطقه هشت) در طی یک فرآیند تدریجی ۱۵۰۰ ساله از محله‌های مختلفی تشکیل یافته است. این منطقه ۲/۵ درصد از کل شهر را شامل می‌شود و نقشی ساختاری فعالیتی و خدماتی دارد (Shahabzade, 2016: 17). فضای جمعی اطراف ارگ کریم‌خان زند در حال حاضر شامل ارگ کریم‌خان (کارکرد مسکونی و نظامی)، عمارت باغ نظر و مسیر منتهی به بازار وکیل شیراز، مسجد وکیل و بقایای میدان توپخانه است (ن.ک تصویر شماره ۲). قابلیت‌های محدوده زندیه با تأکید بر جاذبه‌های گردشگری

در پژوهشی مورد بررسی قرار گرفته و مشخص شد که (۱) قابلیت‌های تاریخی و یادمانی، (۲) قابلیت‌های فرهنگی، (۳) قابلیت‌های تفریحی و (۴) قابلیت‌های محیطی از قابلیت‌های گردشگری مطرح در محدوده هستند (Shahriari, et al., 2020). بررسی عوامل مؤثر بر تبدیل فضای اجتماعی به نشانه شهری در نمونه مورد مطالعه نشان داده که به ترتیب خاطره جمعی و تاریخی، نشانه و آلمان شهری و فضای اجتماعی و هویت فضا در اولویت قرار می‌گیرند (Edalat & Pajhwok, 2017: 96). در پژوهشی دیگر بررسی نقش مؤلفه‌های غنای حسی در ارتقای کیفیت محیطی محدوده مشخص شد که مؤلفه‌های ادراکی و زیبایی‌شناختی

در پژوهش حاضر ملاک محدوده فعلی آن و آثار باقی مانده از آن است که در تصویر شماره ۲ مشخص شده است. آنچه از میدان توپخانه به جا مانده بود، در ابتدای دوره پهلوی اول و در مراحل نوسازی شهری و خیابان‌کشی‌ها از بین رفته است. بناهای دیوانی مانند کاخ همایون و تالار آینه دیگر وجود ندارند، اما هنوز هم قلب تپنده شهر است و در تحولات انقلابی شیراز نیز در سال ۱۳۵۷ خاطرات پیروزی را زنده می‌کند (Asadpour, 2018: 203). شبکه‌بندی ارائه شده در تصویر شماره ۲ بر اساس تغییر سکناس‌های فضایی تعریف شده و هر سکناس و شبکه بر اساس تغییرات فضایی-فعالیتی با دیگری تفاوت دارد.

تصویر شماره ۱: محدوده زندیه شیراز و موقعیت آن در منطقه هشت شهر شیراز

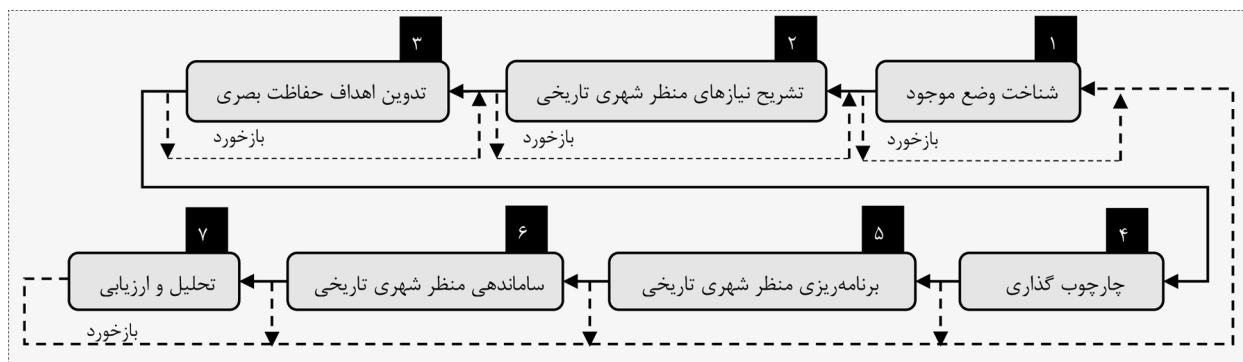
تصویر شماره ۲: محدوده زندیه شیراز و اجزای آن در دوران قدیم. (بر اساس Asadpour, 2018: 167) و شبکه‌بندی محدوده زندیه شیراز (بر اساس گوگل مپ (www.google.com/maps

مراحل و خروجی‌هایی است. این فرآیند از هفت مرحله (نمودار شماره ۴) (۱) شناخت وضع موجود، (۲) تشریح نیازهای منظر شهری تاریخی، (۳) چارچوب‌گذاری، (۴) تدوین اهداف حفاظت بصری، (۵) برنامه‌ریزی منظر شهری تاریخی، (۶) ساماندهی منظر شهری تاریخی و (۷) تحلیل و ارزیابی تشکیل شده است (نمودار شماره ۴). بر اساس دیدگاه اغلب متخصصان و پرسش‌شوندگان، مراحل «شناخت وضع موجود منظر شهری تاریخی شهر شیراز» با میانگین ۲/۶۵ و «تشریح نیازهای منظر تاریخی» با میانگین ۲/۶۵ در وضعیت نزدیک به متوسط، «چارچوب‌گذاری» با میانگین ۲/۴۵، «برنامه‌ریزی منظر» با میانگین ۲/۳۵، «تحلیل و ارزیابی» با میانگین ۲/۲۸، «تدوین اهداف حفاظت بصری» با میانگین ۲/۲۵ و «ساماندهی منظر شهری» با میانگین ۲/۲۳ در وضعیت ضعیف و بسیار ضعیف قرار دارند.

از بیشترین رضایتمندی برخوردارند (Zanganeh & Keshmiri, 2018). مجموعه زندیه (تصویر شماره ۱) در واقع منعکس‌کننده هویت و ارزش‌های فرهنگی-اجتماعی جامعه است که در طول دوره‌های مختلف زمانی شکل گرفته است. ماندگاری این مجموعه خود به تداوم تاریخی و فرهنگی اشاره دارد که بخشی از خاطرات را در بردارد (Pourjafar, 2011: 89). در بررسی تحولات این بخش و میدان توپخانه کتابی با عنوان میدان و شهر، سرگذشت میدان‌های توپخانه از تهران تا شیراز به وسیله علی اسدیپور (۱۳۹۷) تدوین شده که در آن به فرضیه‌های احتمالی محدوده و حریم این بخش اشاره دارد. با این حال

۴. بحث و یافته‌ها

جامعه‌آماري از میان متخصصان و فعالان در حوزه بافت تاریخی شیراز انتخاب شدند؛ بدین ترتیب که ۵۷ درصد از پاسخ‌دهندگان زن و ۴۳ درصد از آنها مرد بودند. ۲۲ نفر از آنها دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۳ نفر دانشجوی مقطع دکتری و ۳ نفر دارای مدرک دکتری بودند و اغلب بین ۱ تا ۱۰ سال سابقه فعالیت داشتند. ۵۷/۵ درصد در زمینه شهرسازی (طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری و مدیریت شهری)، ۳۷/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان در حوزه معماری و معماری منظر و پنج درصد در زمینه مرمت شهری دارای تخصص و فعالیت بودند. با توجه به نظر پاسخ‌دهندگان و بررسی میانگین پاسخ‌ها اولویت‌بندی مراحل فرآیند مدیریت بصری انجام گردید. به‌طور کلی مدیریت بصری منظر شهری تاریخی مانند هر مفهوم دیگری در علم شهرسازی دارای

نمودار شماره ۴: فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی

- ✓ تغییرات، تخریب‌ها، تخلقات و ارائه مجوزهای خارج از طرح‌های تهیه شده،
- ✓ فقدان منابع مالی، هدایت نادرست منابع و بودجه و سوداگری و در نظر گرفتن منافع مالی،
- ✓ توجه بیشتر شهرداری به درآمدزایی و توجه کمتر به جنبه تاریخی ابنیه،
- ✓ ناتوانی در جذب مشارکت متخصصان (عدم همکاری با متخصصان و محققان این حوزه) و
- ✓ دوری جستن از انجام مطالعات پژوهشی.

ج) چالش‌های مرتبط با شناخت بستر:

- ✓ عدم اطلاع از ارزش بافت و پتانسیل آن برای ارتقای کیفیت منظر شهری (شناخت ناکافی)،
- ✓ نبود تحلیل منطقی از وضع موجود،
- ✓ عدم شناخت نسبت به لایه‌های مختلف بافت و مسئله و مشکل اصلی در محدوده تاریخی،
- ✓ عدم توجه به پیشینه تاریخی و توجه صرف به بعد کالبد (صرفاً ظاهر سازی)،
- ✓ وجود اغتشاشات بصری و
- ✓ در دسترس نبودن اطلاعات از فعالیت‌های انجام شده.

در مرحله بعد مطابق نظر متخصصان در هر پهنه از تصویر شماره ۳ میزان هر یک از قابلیت‌های محیطی منظر شهری (ن.ک. نمودار شماره ۳) مشخص شد. علاوه بر محاسبه میانگین توصیفی پاسخ به قابلیت‌های هر پهنه، قابلیت‌ها به کمک آزمون فریدمن در پهنه‌ها رتبه‌بندی شدند.

میزان قابلیت «خوانایی و جهت‌یابی» در پهنه شماره یک (ن.ک. به تصویر ۱) متوسط و زیاد ارزیابی شد. «پیوستگی» و «قابلیت کشف محیط» این پهنه کم، «انسجام بصری و نبود آشفتگی محیطی» و «تداوم لایه‌های تاریخی» متوسط، میزان «تصویرپذیری در ذهن» و «دوست‌داشتنی بودن محیط» زیاد ارزیابی شد. مطابق آزمون فریدمن مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۵۹/۱۵ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرار دارد. معنی دار بودن آزمون فریدمن بدین معناست که رتبه‌بندی قابلیت‌ها از تنوع و تفاوت در میان پاسخ‌دهندگان برخوردار بوده است. در این پهنه قابلیت‌های «تصویرپذیری در ذهن» و «دوست‌داشتنی بودن محیط» و «خوانایی و جهت‌یابی» به ترتیب

علاوه بر این مطابق پاسخ پرسش‌شوندگان به تک سؤال باز-پاسخ پرسشنامه، مشکل اصلی وضعیت فعلی بافت تاریخی شهری شیراز در سه دسته «چالش‌های طراحی و برنامه‌ریزی»، «چالش‌های مدیریتی» و «چالش‌های مرتبط با شناخت بستر» به شرح زیر جا گرفتند.

الف) چالش‌های طراحی و برنامه‌ریزی:

- ✓ نبود برنامه مشخص، نگاه بلندمدت و چارچوب‌گذاری مناسب،
- ✓ نبود برنامه جامع حفاظت برای حفظ و احیای بافت‌های تاریخی،
- ✓ تبعیت نکردن از فرآیند صحیح مدیریت منظر شهری،
- ✓ نادیده گرفتن رابطه مدیریت منظر شهری با سایر کیفیت‌های طراحی شهری،
- ✓ تعریف پروژه‌های ساماندهی منظر به صورت خرد و جزیره‌ای،
- ✓ ارائه راه‌حل‌های موقت و سطحی برای رفع مشکلات به جای نگاه عمیق و اصولی،
- ✓ عدم پیوستگی در بازآفرینی مسیرها و توده‌های مناطق تاریخی شهر و
- ✓ عدم توجه به خط آسمان و حریم بصری بناهای تاریخی.

ب) چالش‌های مدیریتی:

- ✓ نبود اراده لازم در سازمان‌ها و نهادهای مداخله‌گر برای ساماندهی و بهسازی بافت تاریخی،
- ✓ نبود هماهنگی بین دستگاه‌ها به منظور اجرای پیشنهادی طرح‌های فرادست،
- ✓ نبود مدیریت یکپارچه شهری و فساد دستگاه‌های اجرایی،
- ✓ نبود آگاهی از اصول مداخله و نیازهای شهروندان در میان تصمیم‌گیران،

- ✓ کمبود مدیر کارآمد و متخصص،
- ✓ بی‌توجهی نسبت به اهمیت منظر شهری و جایگاه آن در ارتقای کیفیت بافت شهری،

- ✓ تصمیم‌گیری کوتاه‌مدت و مبتنی بر منافع شخصی،
- ✓ رویکرد متفاوت تصمیم‌گیران نسبت به بافت تاریخی شیراز و مسائل/راهکارهای آن (راه‌حل را تخریب و ایجاد کانون‌های تجاری می‌دانند)،

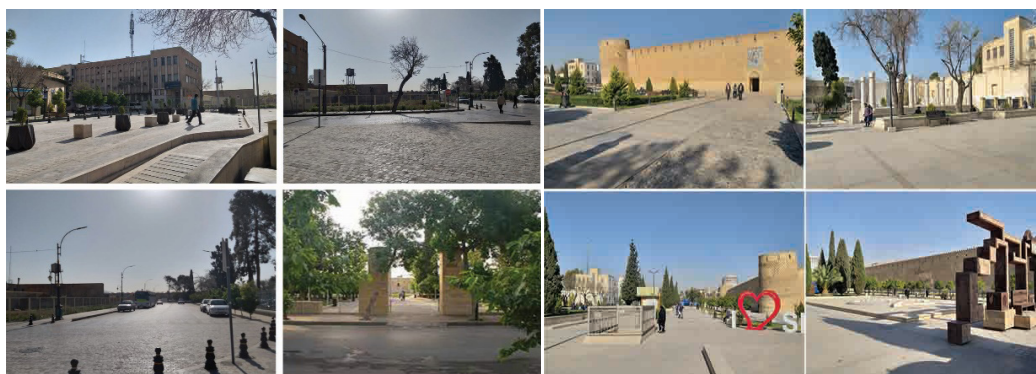
- ✓ عدم اجرای طرح‌های مصوب دید و منظر شیراز،

جدول شماره ۱: آزمون فریدمن قابلیت‌های هر پهنه در محدوده زندیه شیراز

پهنه ۵	پهنه ۴	پهنه ۳	پهنه ۲	پهنه ۱	میانگین رتبه با آزمون فریدمن
۵۲/۲۴۰	۲۸/۲۶۸	۳۳/۰۴۵	۱۵/۴۶۲	۵۹/۱۵۰	Chi-Square- آماره آزمون کی دو
۶	۶	۶	۶	۶	Df- درجات آزادی
۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	Asymp. Sig.- معنی داری آماری
پهنه ۵	پهنه ۴	پهنه ۳	پهنه ۲	پهنه ۱	قابلیت‌های محیطی
۳/۹۴	۳/۷۸	۴/۱۹	۳/۱۹	۴/۴۰	خوانایی و جهت یابی
۳/۷۴	۴/۰۵	۴/۱۳	۳/۶۵	۳/۱۰	پیوستگی
۲/۶۳	۲/۷۵	۳/۱۱	۴/۲۸	۳/۱۹	انسجام بصری و نبود آشفتگی
۳/۹۰	۴/۱۳	۳/۲۰	۴/۴۱	۳/۰۳	کشف محیط
۳/۹۱	۴/۴۶	۳/۹۱	۴/۴۴	۳/۸۰	تداوم لایه‌های تاریخی
۴/۸۰	۴/۰۹	۴/۵۵	۳/۷۵	۵/۱۹	تصویرپذیری
۵/۹۰	۴/۷۵	۴/۹۱	۴/۲۹	۵/۳۰	دوست داشتنی

پهنه ارگ کریمخان زند و اداره کل دادگستری استان فارس است. در پهنه شماره دو، عمارت دیوان خانه و اداره پست و تلگراف و تلفن جا می‌گیرند. در این پهنه عامل مسدودکننده دید وجود نداشته و دو مسیر دیدمستقیم و خطی تعریف شده است. طبق بررسی میانگین مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۱۵/۴۶۲ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرار دارد. قابلیت‌های «تداوم لایه‌های تاریخی»، «کشف محیط»، «دوست داشتنی بودن محیط» و «انسجام بصری و نبود آشفتگی محیطی» به ترتیب بالاترین رتبه را به خود اختصاص دادند.

بالاترین میانگین رتبه را به خود اختصاص دادند. در پهنه شماره یک پیچیدگی (تنوع اجزا: کف، کالبد، فضای سبز و المان‌ها) عدد چهار را به خود اختصاص می‌دهد. قابلیت «مقیاس بصری» نیز با تراکم عوامل مسدودکننده دید و نفوذپذیری بصری سنجیده شد. در این بخش هواکش‌های زیرگذر، ساخت و سازهای جدید، المان‌های افزوده شده و ایستگاه راهنمای گردشگری، چهار عنصر مسدودکننده دید هستند و پنج مسیر برای دیدهای خطی و مستقیم (نفوذپذیری بصری) وجود دارد. قابلیت «تداوم لایه‌های تاریخی» با تعداد بناهای مربوط به دوره‌های مختلف تاریخی بررسی شدند. عنصر تاریخی با ارزش در این

تصویر شماره ۱: از راست به چپ پهنه شماره یک و دو محدوده زندیه شیراز

میزان قابلیت «خوانایی و جهت یابی» در پهنه شماره چهار (ن.ک. به تصویر ۳) زیاد سنجیده شد. میزان قابلیت‌های «پیوستگی»، «کشف محیط»، «تداوم لایه‌های تاریخی»، «تصویرپذیری در ذهن» و «دوست داشتنی بودن محیط» زیاد و «انسجام بصری و نبود آشفتگی محیطی» متوسط، ارزیابی شد. در این پهنه قابلیت‌های «دوست داشتنی بودن محیط» و «تداوم لایه‌های تاریخی» و «تصویرپذیری در ذهن» به ترتیب بالاترین رتبه را به خود اختصاص دادند. در این پهنه عامل مسدودکننده دید صرفاً آلاچیق‌های مربوط به کافه‌های تازه تأسیس است. بازار شمالی و ورودی بازار جنوبی و کاروانسرای گمرک در این بخش قرار دارند و چهار مسیر دیدمستقیم و گسترده دیده می‌شود. میزان قابلیت «خوانایی و جهت یابی»،

پهنه شماره سه، سه عنصر تاریخی بانک ملی، بانک سپه و باغ نظر را در خود جا داده است (ن.ک. به تصویر ۲). پنج مسیر برای دیدمستقیم وجود دارد و هواکش‌های زیرگذر به عنوان عامل مسدودکننده دید قرار دارند. در مجموع قابلیت «خوانایی و جهت یابی» در پهنه شماره سه متوسط و زیاد ارزیابی شد. قابلیت «کشف محیط» متوسط و مابقی قابلیت‌ها زیاد ارزیابی گردید. طبق بررسی میانگین رتبه قابلیت‌های این پهنه به کمک آزمون فریدمن، با مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با ۳۳/۰۴۵ است که در سطح خطای کمتر از ۰/۰۵ قرار دارد. قابلیت‌های «دوست داشتنی بودن محیط» و «تصویرپذیری در ذهن» و «خوانایی و جهت یابی» به ترتیب بالاترین رتبه را به خود اختصاص دادند.

تصویر شماره ۲: پهنه شماره سه محدوده زندیه شیراز

ذهن» به ترتیب بالاترین میانگین رتبه را داشتند. این پهنه بیشترین تعداد بناهای تاریخی مربوط به دوره‌های مختلف را دارد. از میان آنها می‌توان به بانک ملت، تیمچه گل، سرای پارس، بازار وکیل، مسجد وکیل و حمام وکیل اشاره کرد. این بخش از سه مسیر برای دیدهای گسترده و مستقیم برخوردار است.

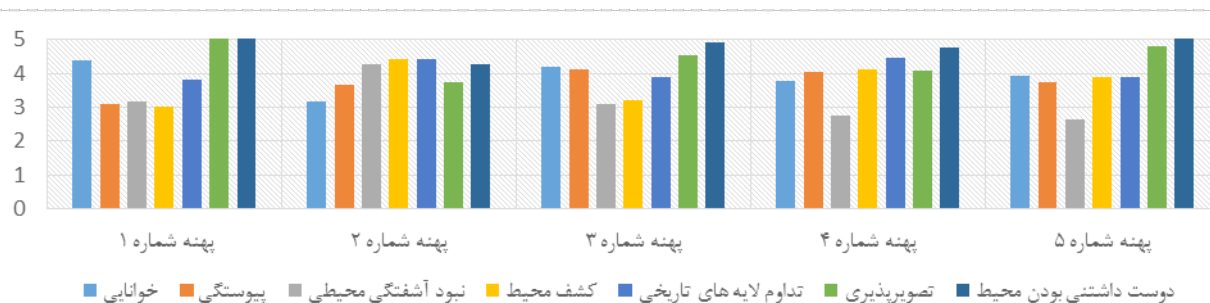
«پیوستگی»، «انسجام بصری و نبود آشفتگی محیطی»، «کشف محیط»، «تداوم لایه‌های تاریخی» در پهنه شماره پنجم، زیاد و میزان «تصویرپذیری در ذهن» و «دوست‌داشتنی بودن محیط» خیلی زیاد تعیین گردید. در این پهنه طبق بررسی میانگین مقدار مجذور کای به دست آمده برابر با $52/240$ است و در سطح خطای کمتر از $0/05$ قرار دارد. قابلیت‌های «دوست‌داشتنی بودن محیط» و «تصویرپذیری در

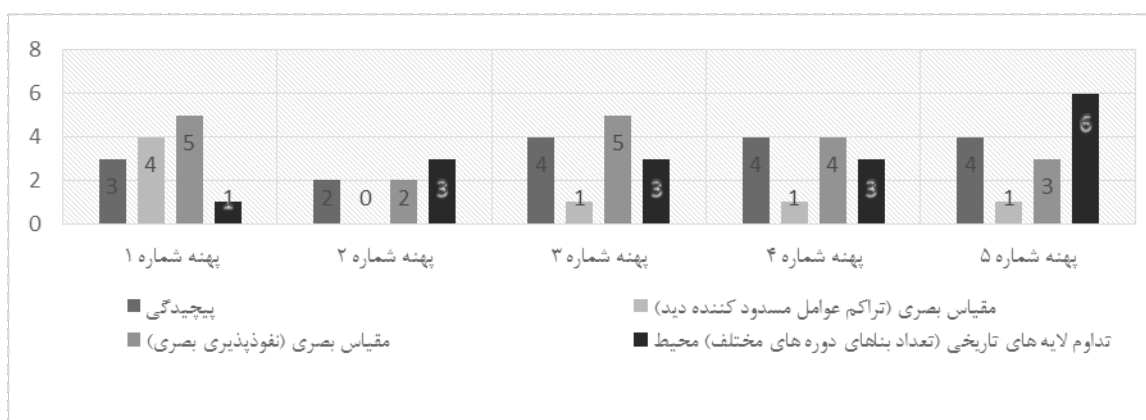
تصویر شماره ۳: از راست به چپ پهنه شماره چهار و پنج محدوده زندیه شیراز

(Rank) با میانگین حسابی تفاوت دارد. امتیاز (تعداد شاخص‌های نمایش دهنده) قابلیت‌های محیطی (کمی-عینی) در نمودار شماره ۶ نمایش داده شده است. مؤلفه مقیاس بصری (تراکم عوامل مسدود کننده دید و نفوذپذیری بصری) در نمونه‌های مورد مطالعه دیگر در بستر تاریخی با توجه به مسیرهای دید و دید مطلوب به نشانه‌ها مورد بررسی قرار گرفته بودند (احمدی و صادقی، ۱۳۹۸ و Zhang et al., 2023). در محدوده زندیه نیز این موضوع از وضعیت مطلوبی برخوردار است. پهنه شماره ۵ (محدوده مجاور مسجد و حمام وکیل) بیشترین امتیاز را از دارا بودن قابلیت‌های محیطی به خود اختصاص داده و پهنه شماره ۲ (محدوده دیوان‌خانه) از سایر بخش‌ها امتیاز کمتری داشته و نیازمند رسیدگی بیشتر است.

قابلیت‌های مطرح شده در چارچوب نظری در واقع ایجادکننده درکی صحیح از طرف ناظران هستند که در محدوده زندیه بررسی شدند. برای بررسی قابلیت‌هایی که بیشترین نقش در چارچوب‌گذاری مدیریت بصری محدوده زندیه شیراز را دارند، میزان هر قابلیت در پهنه‌های مشخص شده با کمک تکنیک «شبکه‌بندی تصویر» پرسیده شد. در مجموع مطابق نمودار شماره ۵ با توجه به نتایج به دست آمده در محدوده زندیه شیراز قابلیت «پیوستگی» در پهنه شماره سه، «خوانایی و جهت‌یابی» در پهنه شماره یک، «تصویرپذیری در ذهن» در پهنه شماره یک و پنج، «کشف محیط» در پهنه شماره دو، «تداوم لایه‌های تاریخی» در پهنه شماره پنج، «مقیاس بصری» در پهنه یک و سه، «پیچیدگی» در پهنه شماره سه و چهار و پنج بیشترین میانگین رتبه را به خود اختصاص دادند. گفتنی است که میانگین رتبه (Mean)

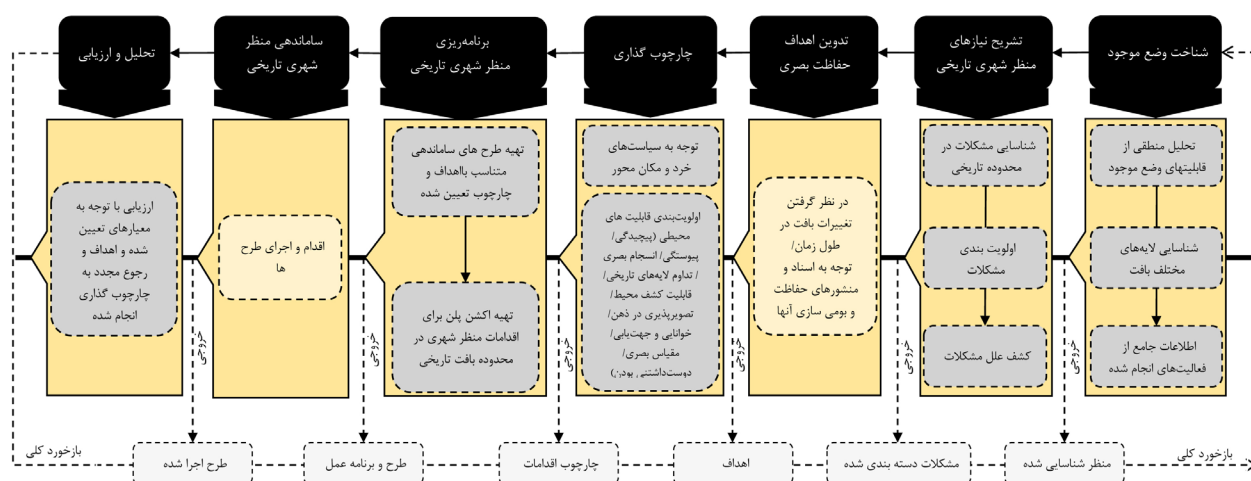
نمودار شماره ۵: میانگین رتبه هر قابلیت های محیطی (کیفی-ذهنی) در پهنه های تعریف شده در محدوده زندیه شیراز

نمودار شماره ۶: امتیاز (تعداد شاخص های نمایش دهنده) قابلیت های محیطی (کمی-عینی) در پهنه های تعریف شده در محدوده زندیه شیراز

توضیحات تکمیلی افزوده شده است. این نمودار به صورت چرخه ای بوده و خروجی هر مرحله، ورودی مرحله بعد است. از آنجا که در محدوده منظر شهری تاریخی شیراز «شناخت وضع موجود» و «تشریح نیازها» در وضعیت بهتری نسبت به سایر مراحل قرار دارد، این مرحله در پژوهشی دیگر نیز در اولویت رسیدگی نبوده است (Ahmadi, et al., 2014). بنابراین ابتدا باید به سراغ «تدوین اهداف حفاظت بصری» رفت و اهداف تدوین شده باید متناسب با تغییرات بافت در طول زمان باشند. اما این مرحله در بررسی انجام شده در محدوده دیگری در بافت تاریخی شیراز اولویت آخر را به خود اختصاص داد (Ibid). در مرحله بعد با توجه به سیاست ها و اقدامات در مقیاس خرد با نگاه به کل، قابلیت های محیطی مناظر سنجیده شده و اولویت بندی اجرایی تعیین گردد. این مراحل با نتایج مراحل قبل مبنای برنامه های تدقیق شده در مرحله برنامه ریزی خواهند بود تا دستور کار دقیق و جامع تری اتخاذ شود. علاوه بر تعیین پروژه ها و طرح ها برای ارتقا و حفظ قابلیت ها، «ساماندهی منظر» در محله بعدی باید انجام شود. بسیاری از طرح ها به مرحله اجرا نمی رسند یا در فرآیند اجرا دچار تغییراتی می شوند که تمامی مراحل قبل را زیر سؤال می برند. در این مرحله کارکرد بسیار مهم و مغفول مانده مرحله «تحلیل و ارزیابی» نتایج حاصل از اقدامات است که با بررسی بازخوردها میزان موفقیت طرح ها و درس گرفتن از تجارب برای اقدامات بعدی مفید خواهد بود. وضعیت این مرحله در مورد منظر تاریخی شهر شیراز طبق نظرسنجی انجام شده از میانگین ۲/۲۸ برخوردار است.

مطابق پرسش های پژوهش مطرح شده، فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی با هدف حفظ و تقویت چشم اندازهای تاریخی شهر تبیین شد. تبیین فرآیند مدیریت بصری در واقع به تشریح و توضیح هر مرحله از این فرآیند می پردازد. مراحل فرآیند مدیریت بصری به ترتیب شامل (۱) شناخت وضع موجود، (۲) تشریح نیازهای منظر شهری تاریخی، (۳) چارچوب گذاری، (۴) تدوین اهداف حفاظت بصری، (۵) برنامه ریزی منظر شهری تاریخی، (۶) ساماندهی منظر شهری تاریخی و (۷) تحلیل و ارزیابی هستند. تمامی مراحل در وضعیت نامطلوبی قرار دارند اما «تدوین اهداف حفاظت بصری» و «ساماندهی منظر» در میان سایر مراحل از میانگین رتبه کمتری برخوردارند و بایستی در اولویت رسیدگی قرار گیرند. پیشنهاد می شود به منظور جلوگیری از اقدامات تخریب کننده و بدون بررسی دقیق در محدوده بافت تاریخی، فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی شیراز مطابق با نمودار شماره ۷ انجام شود. در پاسخ به پرسش شماره دو و اولویت بندی مراحل فرآیند مدیریت بصری در منظر شهری شیراز بایستی اشاره کرد که با وجود اختلاف میانگین کم بین میانگین مراحل مختلف، فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی شیراز در تمامی مراحل در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. اغلب افراد بر چالش های مدیریتی تأیید کردند. از طرفی در میان مراحل، «تدوین اهداف حفاظت بصری» و «ساماندهی منظر» در وضعیت نامناسب تری بوده؛ چراکه اغلب تصمیم گیری ها به صورت جزیره ای انجام شده و به یکپارچگی و ارتباط طرح ها باهم یا اجرای کامل و دقیق آنها دقت لازم صورت نگرفته است. بر اساس نمودار شماره ۷ و نظر متخصصان در هر مرحله اقدامات یا

نمودار شماره ۷: فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی

۵. نتیجه‌گیری

بافت تاریخی شیراز و سایر بافت‌های مشابه در معرض اقدامات سریع و تخریب‌های گسترده قرار دارند. در حالی که مناظر تاریخی بخش مهمی از تصویر ذهنی افراد از شهرها را شامل می‌شوند. «فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی» در واقع مسیر مشخصی از مجموعه کارکردهای لازم برای رسیدگی به مناظر شهری تاریخی را فراهم می‌کند. بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در حوزه مدیریت بصری منظر در نهایت به ارزیابی بصری آن پرداخته‌اند و هیچ یک نگاهی جامع به فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی را مدنظر نداشتند. در پژوهش کاربردی حاضر ابتدا مرحله‌های مختلف فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی با استفاده از تکنیک دلفی و پرسش از متخصصان که با روش نمونه‌گیری گلوله برفی انتخاب شدند، ارزیابی گردیدند و در پاسخ به سؤال نخست پژوهش که فرآیند مدیریت بصری مناظر شهری تاریخی در شیراز شامل چه مراحل و اجزایی است؟ نتایج نشان داد که (۱) شناخت وضع موجود، (۲) تشریح نیازهای منظر شهری تاریخی، (۳) چارچوب گذاری، (۴) تدوین اهداف حفاظت بصری، (۵) برنامه‌ریزی منظر شهری تاریخی، (۶) ساماندهی منظر شهری تاریخی و (۷) تحلیل و ارزیابی، مراحل هفت‌گانه مدیریت بصری مناظر تاریخی هستند.

در گام بعد مجموعه زندیه شهر شیراز به عنوان محدوده مهم و دارای تغییرات زیاد در دوره‌های مختلف تاریخی با تکنیک «شبکه تصویری» شبکه‌بندی شده و میزان قابلیت‌های محیطی منظر شهری در پهنه‌های مختلف آن بررسی شد. در نهایت قابلیت‌ها در هر شبکه و مراحل فرآیند مدیریت بصری به کمک آزمون فریدمن در نرم‌افزار SPSS و تحلیل توصیفی میانگین پاسخ‌ها اولویت‌بندی شدند. علاوه بر این مشکل اصلی وضعیت فعلی بافت تاریخی شهری شیراز در سه دسته «چالش‌های طراحی و برنامه‌ریزی»، «چالش‌های مدیریتی» و «چالش‌های مرتبط با شناخت بستر» دسته‌بندی شدند و فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی تبیین گردید. در پاسخ به سؤال دوم پژوهش که از میان مراحل مختلف فرآیند مدیریت بصری کدام یک در برخورد با منظر تاریخی شهر شیراز دارای اولویت هستند؟ بایستی اشاره کرد که «تدوین اهداف حفاظت بصری» و «ساماندهی منظر شهری» بایستی در اولویت رسیدگی قرار گیرند.

در فرآیند مدیریت بصری منظر شهری تاریخی، در مرحله «چارچوب گذاری» می‌توان از تکنیک «شبکه‌بندی تصویری» استفاده نمود تا ارزیابی دقیق‌تری از قابلیت‌های هر بخش حاصل شود. در واقع این پژوهش از کل به جزء حرکت کرده تا بتواند فرآیند مدیریت بصری را با دقت بیشتری تبیین کند. از نتایج حاصل در بخش دوم پژوهش (میزان قابلیت‌ها در هر شبکه) می‌توان در تحقق مرحله «چارچوب گذاری» استفاده نمود. قابلیت‌های کارکردی بررسی شده در پژوهش‌های قبلی در محدوده زندیه شیراز در کنار قابلیت‌های بصری تکمیل‌کننده شناخت از این بخش خواهند بود. پژوهش‌های قبلی نشان داده بودند که انواع قابلیت‌های تاریخی و یادمانی، فرهنگی و تفریحی و محیطی، قابلیت‌های محدوده زندیه هستند (Shahriari, et al., 2020). و مؤلفه‌های ادراکی و زیبایی‌شناختی در این بخش از بیشترین رضایتمندی برخوردار بودند؛ بنابراین در تکمیل این مسیر، پژوهش حاضر صرفاً به بررسی «قابلیت‌های محیطی» در این محدوده پرداخت. در پاسخ به سؤال سوم پژوهش که از دید متخصصان با توجه به میزان قابلیت‌های مناظر شهری تاریخی (چارچوب گذاری) در محدوده زندیه شیراز کدام بخش دارای اولویت رسیدگی است؟ نتایج نشان داد که قابلیت‌های «دوست‌داشتنی بودن محیط» و «تصورپذیری در ذهن» در اغلب بخش‌های محدوده زندیه از رتبه خوبی برخوردار بوده است. در پهنه شماره ۵ (محدوده مجاور مسجد و حمام وکیل) تمامی قابلیت‌ها در حد مطلوب وجود دارند و این شبکه بیشترین امتیاز را از دارا بودن قابلیت‌های محیطی به خود اختصاص داده است. در مجموع قابلیت‌های کمی و کیفی بررسی شده در پهنه‌های تعریف شده نشان داد که پهنه شماره ۲ (محدوده دیوان‌خانه) از سایر بخش‌ها امتیاز کمتری دارد و نیازمند رسیدگی بیشتر است. دلیل این موضوع را می‌توان در بی‌توجهی به این بخش، نبود خوانایی و جدا افتادگی آن از سایر بخش‌ها دانست. بعداً از آن پهنه شماره ۳ در رتبه دوم برای رسیدگی قرار دارد.

از محدودیت‌های پیش‌رو پژوهش می‌توان به محدود بودن تعداد افراد متخصص و حرفه‌مند در محدوده بافت تاریخی که از اقدامات صورت گرفته در محدوده اطلاع کافی داشته باشند، اشاره کرد. در پژوهش‌های آتی می‌توان بر سایر مراحل و زیرمرحله‌ها تأکید داشت. به عنوان مثال

References:

- Aghabozorg, N. (2013). The Role of Tehran Natural Views in Urban Landscape Management. MANZAR, the Scientific Journal of landscape, 5(22), 49-51.
 - https://www.manzar-sj.com/article_2923.html?lang=en. [in Persian]
 - Ahmadi, F., Bemanian, M., Ansari, M. (2014). An Introduction to Natural Landscape Restoration method based on Landscape Ecology Approach. The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar, 14(56), 5-16.
 - https://www.bagh-sj.com/article_56135.html. [in Persian]
 - Ahmadi, F., Sadeghi, A. (2018). Investigation of the Factors Affecting Visual Management of Views and Vistas within the Historical Functional Valuable Buildings (Case Study: Streetscape of Seyyed Alaedin Hossein Shrine, Shiraz). Journal of Environmental Science and Technology, 21(82), 249-264.
 - Doi: 10.22034/jest.2019.14557. [in Persian]
 - Ahmed, N., Islam, M. N., Tuba, A. S., Mahdy, M. R. C., & Sujauddin, M. (2019). Solving visual pollution with deep learning: A new nexus in environmental management. Journal of Environmental Management, 248, 109253.
 - Asadpour, A. (2017). Mental Image in Landscape & City; Basics & Tactics. Ghazvin: Jahad daneshgahi Press.
 - Asadpour, H. (2018). Square & City, History of Cannon Squares from Tehran to Shiraz. Shiraz: Niaresh.
 - Asadpour, H., Ghalehnoee, M., Bahramian, A. (2023). Developing the model of research method in urban landscape studies emphasizing the Saunders' research onion. Motaleate Shahri, 12(45), 3-18.
 - Doi: 10.34785/J011.2022.010. [in Persian]
 - Asur, F., Deniz Sevimli, S., & Yazici, K. (2020). Visual Preferences Assessment of Landscape Character Types Using Data Mining Methods (Apriori Algorithm): The Case of Altınış and Inkoy (Van/Turkey). Journal of Agricultural Science and Technology, 22(1), 247-260.
 - Doi: 20.1001.1.16807073.2020.22.1.22.8
 - Atashinbar, M. (2009). The Continuity of Identity in Urban Landscape. The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar, 6(12), 45-56.
 - https://www.bagh-sj.com/article_32.html?lang=en. [in Persian]
 - Bahrami Hamedani, S., Taghvaei, S. H. (2021).
- مرحله / کارکرد «تدوین اهداف حفاظت بصری» با بررسی اسناد، منشورها و بومی سازی آنها می تواند در ادامه مورد پژوهش قرار گیرد یا هر مرحله از فرآیند مدیریت بصری و چالش های تحقق آن اولویت بندی و تدقیق شوند.

- Landscape Assessment Framework for Historic Boulevards based on the FVFL Model in Line with the HUL Concept; The Case Study of Tagh-e Bostan (Shahid Shiroudi) Boulevard, Kermanshah. *Soffeh*, 31(2), 83-110.
- Doi: 10.52547/sofeh.31.2.83. [in Persian]
 - Bandarin, F., Van Oers, R. (2005). World Heritage and contemporary architecture: Setting standards for management of the historic urban landscape. *Landscape architecture*, 95(10), 52-55.
 - Bandarin, F., Van Oers, R. (2012). The historic urban landscape: managing heritage in an urban century: John Wiley & Sons.
 - Bell, S. (2001). Landscape pattern, perception and visualisation in the visual management of forests. *Landscape and Urban Planning*, 54(1), 201-211.
 - [https://doi.org/10.1016/S0169-2046\(01\)00136-0](https://doi.org/10.1016/S0169-2046(01)00136-0)
 - Bell, S. (2019). Elements of visual design in the landscape. Routledge.
 - Chizfahm Daneshmandian, M., Poodat, F., Mojtahedzadeh, R. (in press). Visual management of urban river landscapes (case study of the central area (formation) of Ahvaz city). *Geography and Urban Space Development*.
 - .Doi: 10.22067/jgusd.2023.77951.1230. [in Persian]
 - Chizfahm Daneshmandian, M., Behzadfar, M. (2020). Protecting Historic Urban Landscape, using visual protection surface method (VPS) (Case Study: The Historic Urban Landscape of Qur'an Gate, Shiraz). *Research & Urban planning*, 11(41), 147-164.
 - Doi: 20.1001.1.22285229.1399.11.41.10.9. [in Persian]
 - Clark, C., Uzzell, D. (2006). The socio-environmental affordances of adolescents' environments. In C. Spencer, & M. Blades (Eds.), *Children and their environments: Learning, using and designing spaces*. New York, NY: Cambridge University Press.
 - Daneshgarmoghaddam, G., Eslampour, M. (2013). Study of the Affordance Theory Based on Gibson's Point of View and Its Effects on Studies of Human-Built Environment. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 5(9), 73-86.
 - https://www.armanshahrjournal.com/article_33213.html?lang=en. [in Persian]
 - Darabi, H., Razavi, S. S., Vaeziheir, A. (2017). Ecological Landscape Planning Considering Landscape Aesthetics (Case Study: Part of Tehran-Qom Freeway). *Open Journal of Ecology*, 7(09), 503-517.
 - DOI: 10.1080/13467581.2023.2257268
 - Dronova, J. (2017). Environmental heterogeneity as a bridge between ecosystem service and visual quality objectives in management, planning and design. *Landscape and Urban Planning*, 163, 90-106.
 - <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2017.03.005>
 - Edalat, T., Pajhwok, F. (2017). Investigating the factors influencing the transformation of social space into an urban element and symbol from the perspective of identity and collective memory in the city of Shiraz; Case study: Karimkhani Citadel and the Quran Gate. *Urban Management*, (49), 77-97. [in Persian]
 - Esmaeeldokht, M., Mansouri, S., Sheibani, M. (2021). A Comparative Study of Citizens' Interpretations of the City (Urban Landscape) and Urban Development Plans A Transition from a Traditional landscape to a Modern one in Shiraz. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 18(96), 45-58.
 - Doi: 10.22034/bagh.2020.238222.4597. [in Persian]
 - Fairclough, G., Lambrick, G., McNab, A. (Eds) 1999. *Yesterday's World, Tomorrow's Landscape*. The English Heritage Historic Landscape Project 1992 – 94 (London: English Heritage).
 - Gibson J.J. (1977). *The Theory of Affordance*. (R. Shawand, J. Bransford . eds.). *Perceiving, Acting and Knowing*. New York: Halsted.
 - Gibson J.J. (1979). *The Ecological Approach to Visual Perception*. Boston: Houghton Mifflin
 - Goldstein, E. B. (1981). *The Ecology of JJ Gibson's Perception*. Leonardo, 191-195.
 - Golkar, K. (2013). Tehran's Cityscape and City Image; An Analysis of Tehran's Strategic Urban Design and Cityscape Management Plan (TSUDCMP). *Journal of Architecture and Urban Planning*, 5(10), 5-23.
 - Doi: 10.30480/aup.2013.117 .[in Persian]
 - Grahn, P., Stigsdotter, U. K. (2010). The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and Urban Planning*, 94(3-4), 264-275.
 - <http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2009.10.012>
 - Hale, M., Coleman, R. (2011). *Supplementary Planning Guidance: London View Management Framework*.
 - Heft, H. (1989). *Affordances And The Body: An*

- Intentional Analysis Of Gibson's Ecological Approach To Visual Perception. *Journal For The Theory Of Social Behaviour*, 19(1), 1-30.
- <https://doi.org/10.1111/j.1468-5914.1989.tb00133.x> [in Persian]
 - Jafarpour Nasser. S., Esfanjary Kenari E., Tabibian M. (2022). The Historic Urban Landscape and Change Management: An Analytical Critique of the Values-based Management Models. *CIAUJ*, 7 (1), 37-54.
 - URL: <http://ciauj-tabriziau.ir/article-1-333-fa.html>. [in Persian]
 - Kaplan, R., Kaplan, S. (1989). *The Experience of Nature* (Cambridge: Cambridge University Press).
 - Karimi Moshaver, M. (2014). Methods, Techniques and Tools in Urban Visual Analysis. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 11(29), 3-10.
 - https://www.bagh-sj.com/article_5673.html [in Persian]
 - Kellert, S. R., Wilson, E. O. (1993). *The Biophilia Hypothesis* (Washington, DC: Island Press/ShearwaterBooks).
 - Keshtkaran, R., Habibi, A., Sharif, H. (2017). Aesthetic preferences for visual quality of urban landscape in Derak High-Rise Buildings (Shiraz). *Journal of Sustainable Development*, 5(10), 94-106.
 - khalilnezhad, M., Aminzadeh, B. (2012). The Landscape Visual Management Guidelines in Khor Highway Park in South Khorasan Province. *Environmental Researches*, 2(3), 1-12.
 - Doi: 20.1001.1.20089597.1390.2.3.1.1. [in Persian]
 - Khavarian Garmsir, A. R., Rezaie, M. R., Alian, M. and Molaei Qelichi, M. (2016). Decision-Making in Urban Landscape Planning Using Analytic Network Process (Case Study: The city of Taft). *Geography and Urban Space Development*, 3(1), 17-31.
 - Doi: 10.22067/gusd.v3i1.23627. [in Persian]
 - Khodaei, Z., Shahabzadeh, M. (2017). Landscape management of dilapidated contemporary urban textures with emphasis on spatial and visual organization (case study: Khak Sefid neighborhood). *Urban Management Studies*, 9(29), 27-38.
 - <https://sid.ir/paper/199160/en> [in Persian]
 - Lang, J. (1987). Creating architectural theory. The role of the behavioral sciences in environmental. *Design*.
 - Latifi, G., Paknezad, N. (2021). Evaluating urban shape of Tehran through differential semantics scale. *Cogent Engineering*, 8(1), 1937829.
 - <https://doi.org/10.1080/23311916.2021.1937829>
 - Litton, R. B., Sorensen, J., Beatty, R. A. (1974). *Water and Landscape: An Aesthetic Overview of the Role of Water in the Landscape* (New York: Water Information Center).
 - Lowenthal, D. (1985). *The Past is a Foreign Country* (Cambridge: Cambridge University Press).
 - Mahmoudzadeh, H., Saheli, S. (2019). Achieving desirable urban settlement indicators in Iran's dilapidated historical textures; Case study: dilapidated historical textures of Ardabil city, *Specialized Quarterly Journal of Urban Design Studies and Urban Research*, 3(12), 35-45. [in Persian]
 - Majidi, M., Mansouri, S. A., Saber Nejad, J. and Barati, N. (2021). Landscape Capacities in Realizing the Concept of Participation in Urban Projects. *MANZAR, the Scientific Journal of landscape*, 13(54), 18-27.
 - Doi: 10.22034/manzar.2020.242196.2077. [in Persian]
 - Maleki, S., Ahmadi, T. (2013). Studying the visual quality of Ilam's urban landscape and scenery. *Ilam Culture*, 14(38 and 39), 1-14. [in Persian]
 - Mansouri, S. A., Sabunchi, P., Abarghourifard, H., Naseri, S., Hemmati, M. (2021). *What is not a view!*, Tehran: Nazar Research Institute Publications. [in Persian]
 - Melnikovas, A. (2018). Towards an explicit research methodology: Adapting research onion model for futures studies. *Journal of Futures Studies*, 23(2), 29-44.
 - DOI:10.6531/JFS.201812_23(2).0003
 - Mohammadi, N. M. R. (2003). Change and Continuity in Yazd-Iran. 9th International Conference on the Study and Conservation of Earthen Architecture, *Terra*, 427-438.
 - Mottlabi, Gh. (2001). Environmental psychology is a new science in the service of architecture and urban design. *Honar-Ha-Ye-Ziba Memari-Va-shahrsazi*, 12(10), 52-67.
 - https://journals.ut.ac.ir/article_13628.html [In Persian]
 - Mulet Gutiérrez, M.-J., Oliver Torelló, J. C., Sebastián Sebastián, M. (2020). Photographic dissemination of historic landscape as a tool for citizenship. *Landscape Research*, 1-16.
 - Doi:10.1080/01426397.2020.1846169
 - Myklestad, E., & Wagar, J. A. (1977). *PREVIEW*:

- computer assistance for visual management of forested landscapes. *Landscape planning*, 4, 313-331.
- [https://doi.org/10.1016/0304-3924\(77\)90038-7](https://doi.org/10.1016/0304-3924(77)90038-7)
 - Naderi, M. (2015). The place of mural painting (wall painting) in urban landscape management and its role in the aesthetic perception of the city. *Urban Management*, (41), 161-186. [in Persian]
 - Nassauer, J. I. (1995). Messy ecosystems, orderly frames. *Landscape Journal*, 14, 161 – 17.
 - DOI: <https://doi.org/10.3368/lj.14.2.161>
 - Pourjafar, M. R., Taghvaei, A.A., Sadeghi, A.R. (2009). The effect of organizing visual axes on improving the quality of urban public space (case study: Azadi Street, Tehran). *Urban Management*, 7(24), 65-80. [in Persian]
 - Pourjafar, M., Dehghani F. (2011). Role of Cultural Landscapes Regeneration in the Enhancement of the Quality of Citizen Life (case study: Zandieh Complex of Shiraz). *Naqshejahan*, 1 (1), 81-94.
 - URL: <http://bsnt.modares.ac.ir/article-2-7441-fa.html>. [in Persian]
 - Rapoport, A. (1990). The meaning of the built environment: A nonverbal communication approach. University of Arizona Press.
 - Rastegar Jhaleh, S., Pedram, B. (2019). Preserving Identity and Recovering Meaning in the Discursive Practice of Zahedan's Urban Landscape during the First Pahlavi Period, Second International Conference on Civil Engineering, Architecture and Urban Development Management in Iran, Tehran: 1-10.
 - <https://civilica.com/doc/973442/> [in Persian]
 - Roustaei, S., Naseri, R. (2019). Assessment of the pedestrian capability of the historic texture tracks of Maragheh city. *Journal of Urban Ecology Researches*, 10(19), 123-134
 - .Doi: 10.30473/grup.2019.5634. [in Persian]
 - Saeedi, Sepideh, Saeedi, Sahar. (2017). Recording the visual characteristics of landscape using indicators: Based on the aesthetic theory of landscape, *Quarterly Journal of Humans and Environment*, (41), 71-91. [in Persian]
 - Sarai, A. (2008). Rules and regulations for improving the quality of urban appearance and landscape, cleaning and improving facades and walls, adapting pedestrian walkways and sidewalks, organizing the urban landscape, *Municipalities*, 11(100), 53-58.
 - <https://ensani.ir/file/download/article/20120509093229-3090-342.pdf>. [In Persian]
 - Secretariat of the Supreme Council of Urban Planning and Architecture of Iran. (2016). Urban Planning and Architecture Regulations and Development and Construction Plans Approved by the Supreme Council of Urban Planning and Architecture of Iran, Tehran: Tehran University Press. [in Persian]
 - Shahabzade, M. (2016). Revitalization of Historical Neighborhoods by Employing Gentrification Strategy. *Journal of Architecture in Hot and Dry Climate*, 4(4), 65-79.
 - Doi:20.1001.1.26453711.1395.4.4.5.3. [in Persian]
 - Shahriari, S. K., Karimzadeh, A., Shahriari, Sh. (2020). Prioritizing Tourist Attractions in Historically Regenerated Areas (Case Study: Zandieh Historical Complex in Shiraz). *HOVIATESHAHR*, 14(41), 61-74.
 - SID. <https://sid.ir/paper/154491/en> [in Persian]
 - Sun, X., & Zhu, Q. (2015). First Study of Psychological Behavior on Urban Visual Management. Paper presented at the 2015 International Conference on Social Science, Education Management and Sports Education.
 - Swaffield, S.R. (2011). Theory in Landscape Architecture: a reader, Translated by M. Faizi, M. Khakzand, S. Razzaghi Asl. Tehran: farhang Matin Press. [in Persian]
 - Taherkhani, H., Motavasali, M. M. (2006). Management of the historical fabric of Iranian cities (challenges and strategies). *Urban Management*, (18), 96-107.
 - <https://ensani.ir/file/download/article/20101109202416-8.pdf> [in Persian]
 - Tezel, A., & Aziz, Z. (2017). Visual management in highways construction and maintenance in England. *Engineering, Construction and Architectural Management*, 24 (3), 486-513.
 - DOI: 10.1108/ECAM-02-2016-0052
 - Tuan, Y, 1974. *Topophilia* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall).
 - Wang, L., Kong, X., Zhang, X. (2023). Analysis of the new transportation and inspection mode of overhead transmission lines based on visual management. *Advances in Engineering Technology Research*, 4(1), 202-202.
 - UNESCO World Heritage Center. (2011). Convention Concerning The Protection Of The World Cultural

- And Natural Heritage. Thirty-Fifth Session, Paris, Unesco Headquarters.
- Zanganeh, N., Keshmiri, H. (2018). The role of sensory richness components in improving the environmental quality of urban space (Case study: Shiraz Zandiyeh Complex). *Geography and Urban Space Development*, 9(5), 181-200.
 - Doi: 10.22067/gusd.v5i2.66413. [in Persian]
 - Zare, A., Rezaei, M., Laghai, H. (2019). Explaining the Effective Factors on Improving the Environmental Quality of Urban Historical fabrics (Case Study: historical fabrics of Shiraz). *Research & Urban planning*, 10(38), 1-12.
 - 20.1001.1.22285229.1398.10.38.1.7
 - Zekavat, K. (2006). Strategic Framework for Visual City Management. *Abadi Quarterly*. (53), 26-37. [in Persian]
 - Zhang, T., Yan, M., Yu, X., & Liu, B. (2023). Visual assessment of historic landmarks based on GIS and survey: a study of view and viewing of Tiger Hill in Suzhou, China. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 1-<https://doi.org/10.1080/13467581.2023.2257268>

نحوه ارجاع به مقاله:

اسدیور، هاجر؛ قلعه‌نویی، محمود؛ بهرامیان، آرمین. (۱۴۰۴)، تبیین فرآیند مدیریت بصری مناظر شهری تاریخی با تأکید بر قابلیت‌های محیطی؛ نمونه مورد مطالعه: محدوده زندیه شیراز، مطالعات شهری، ۱۴ (۵۴)، ۲۰-۱۰.22034/urbs.2024.139979.4985.3

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Motaleate Shahri. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

